

**ILGALAIKĖS INSTITUCINĖS MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR EKSPERIMENTINĖS
(SOCIALINĖS, KULTŪRINĖS) PLĖTROS PROGRAMOS
BAIGIAMOJI ATASKAITA**

1. DUOMENYS APIE PROGRAMĄ

VILNIAUS ISTORIJA. TYRIMAI

(Ilgalaikės institucinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros programos pavadinimas)

Programos vykdytojas	Lietuvos istorijos institutas
Programos trukmė, m.	2012-2016 m.
Laikotarpis, už kurį teikiama ataskaita	2012–2016 m.
Programai skirti norminiai etatai	11,33

2. PROGRAMOS VYKDYTOJAI

Eil. Nr.	Mokslo laipsnis	Vardas, pavardė	Pareigos
Programos vadovas			
1.	Dr.	Zita Medišauskienė	vyr. m. darb. (0,25 et.)
Kiti Programos vykdytojai			
2.	Dr.	Darius Baronas	vyr. m. darb. (2012-2015 -0,5 et.; 2016 – 1,0 et.)
3.	Dr.	Edmundas Gimžauskas	m. darb. (0,5 et.)
4.	Dr.	Saulius Grybkauskas	m. darb. (0,25 et.)
5.	Dr.	Vytautas Jogėla	m. darb. (1,0 et.), iki 2015.10.30
6.	Dr.	Rytis Jonaitis	j. m. darb. (2012-2015 – 0,5 et., 2016 -1,0 et.)
7.	Dr.	Irma Kaplūnaitė	j. m. darb. (2012-2015 – 0,5 et., 2016 -1,0 et.)
8.	Dr.	Algimantas Katilius	m. darb. (0,5 et.)
9.	Dr.	Elmantas Meilus	vyr. m. darb. (2012-1,0 et.; 2013-2014- 0,5 et.; 2015-2016 – 1,0 et.)
10.	Dr.	Rimantas Miknys	vyr. m. darb. (0,25 et.)
11.	Dr.	Vytautas Petronis	m. darb. (nuo 2013 12 mėn. 0,25 et.)
12.	Dr.	Virgilijus Pugačiauskas	m. darb. (0,5 et.)
13.	Dr.	Stephen Rowell	vyr. m. darb. (0,5 et.)
14.		Saulius Sarcevičius	j. m. darb. (1,0 et.)
15.	Dr.	Gintas Sliesoriūnas	m. darb. (0,25 et.)
16.	Dr.	Vitalija Stravinskienė	m. darb. (0,5 et.)
17.	Dr.	Agnius Urbanavičius	m. darb. (1,0 et.)
18.	Dr.	Gediminas Vaitkevičius	m. darb. (1,0 et.)
19.	Dr.	Oksana Valionienė	j. m. darb. (1,0 et.)
20.	Dr.	Gediminas Vaskela	m. darb. (0,5 et.), iki 2015 m.

3. VYKDANT PROGRAMĄ ATLIKTI DARBAI IR GAUTI REZULTATAI

Nurodomi svarbiausi vykdant Programą atlikti darbai ir gauti rezultatai (pagal Programos uždavinius ir įgyvendinimo planą), šių rezultatų reikšmė.

Pristatomi nepublikuoti (jei tokių yra) Programos vykdymo laikotarpiu atlikti darbai (pvz., infrastruktūros kūrimas, medžiagos kaupimas, atlikti tyrimai ir pan.).

Programa kėlė šiuos tikslus: 1) Plėtojant ir skatinant kompleksinius Vilniaus istorijos tyrimus, iširti netyrinėtas ar mažiau tyrinėtas Vilniaus istorijos problemas, reiškinius, įvykius; gauti naujų mokslo žinių, kurios kartu su ikišioliniu istoriografiniu įdirbiu kitame etape taptų pagrindu naujai Vilniaus istorijos sintezei rašyti; 2) Rinkti, kaupti ir skelbti Vilniaus istorijos šaltinius; 3) Mokslininkų bendruomenei ir Lietuvos visuomenei suteikti naujų žinių apie Vilniaus istoriją XIII-XX amžiuje.

Įgyvendinant programos tikslus buvo atliekami nauji originalūs moksliniai tyrimai, paremti istorinių bei archeologinių šaltinių medžiaga. Programos dalyviai rinko medžiagą Lietuvos ir užsienio šalių (Lenkijos, Rusijos, Italijos) archyvuose, rėmėsi programos vykdymo metu vykdytų archeologinių kasinėjimų Bokšto gatvėje medžiaga bei sukaupta Lietuvos atminties saugyklose archeologine medžiaga. Išvykų metu buvo sukaupta ir dalis šaltinių publikacijose paskelbtų istorinių dokumentų. Išvykos į užsienio dokumentų saugyklas buvo finansuojamos Lietuvos istorijos instituto lėšomis (mainų programa), Švietimo mainų paramos fondo lėšomis bei MITA ilgalaikių programų įgyvendinimui skirtomis lėšomis. Laboratoriniai tyrimai finansuoti MITA lėšomis, taip pat panaudoti įgyvendinant LMT projektus atliktų tyrimų rezultatai. Leidyba finansuota LMT sklaidos projektų lėšomis bei MITA lėšomis.

1 uždavinys: Vilniaus miesto istorinių problemų tyrimai

1.1 Atliekant Vilniaus kūrimosi ir ankstyvojo jo istorijos periodo tyrimus (XIII-XVI a.), nagrinėtos temos:

Civitas Rutenica arba Rusėnų miestas Vilniuje, kaip atskiras darinys egzistavęs XIII a. antroje pusėje – XV a. Tyrimo metu (R. Jonaitis) analizuota stačiatikių bendruomenė Vilniuje, nustatyta Rusėnų miesto raida bei užimama teritorija; bendruomenės vaidmuo Vilniaus kūrimosi procese. Susisteminti archeologijos, topografijos duomenys leido nustatyti stačiatikių kūrimosi Vilniuje priežastis bei parodyti stačiatikiškosios miesto dalies raidą nuo nedidelės bendruomenės į(si)kūrimo šiaurinėje Vilniaus Gedimino kalno papėdėje, iki atskiro darinio užimančio beveik visą rytinę dabartinio senamiesčio dalį, istoriografijoje žinomą kaip *Civitas Rutenica*. Tyrimai atskleidė, kad *Civitas Rutenica* plėtra buvo reglamentuojama, stačiatikiai Vilniuje kūrėsi pakviesti Lietuvos didžiojo kunigaikščio (Jonaitis, 2012a, 2012b; 2013; įteiktas str. „Stačiatikiškoji christianizacija Vilniuje XIII – XIV a. kapinyno Bokšto g. 6 duomenimis“ (*Miestų praeitis*. 4)). Tyrimas taip pat atskleidė stačiatikių bendruomenės kasdienį gyvenimą, jų pasaulėžiūrą, požiūrį į mirtį (Jonaitis, 2014, 2015; įteiktas str. “Об одной составляющей настольных игр. К постановке проблемы“, 0,52 aut.l. (*Археология и история Пскова и Псковской земли*. 62)). Antropologiniai duomenys atskleidė, kaip sunki buitė įtakojė stačiatikių bendruomenės sveikatą, ankstyvą mirštamumą, mitybą ir pan. (Jonaitis, 2016). Taip pat archeologinių duomenų pagrindu tirtos kultūrinės įtakos (įteiktas str. „Головные венчики как индикатор миграционного пути в 13-14 вв. через Киев в Литву“, 1 aut.l. (*Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі*)).

Katalikiškasis priemiestis Vilniuje XIV a. – XVI a. pradžioje (I. Kaplūnaitė). Iki šiol istoriografijoje ši tema buvo beveik nenagrinėta, konstatuotas tik pats tokio darinio egzistavimas. Atlikto tyrimo metu buvo analizuojamas katalikų bendruomenės vaidmuo

Vilniaus miesto istorijoje ir urbanizacijos procese, katalikų gyvenamosios vietos (erdvės) lokalizacijos, bruožų, statuso bei įtakos kaita, šio tikėjimo atstovų integracinis vaidmuo civilizaciniame kontekste (europeizacijos procese), jų kūrimosi Vilniuje savitumai Baltijos jūros regiono kontekste.

Sujungus archeologinę medžiagą su rašytinių šaltinių informacija, geologinių bei architektūrinių tyrimų duomenimis ir pan. pavyko nustatyti katalikų kūrimosi Vilniuje XIV a.–XVI a. pr. priežastis, aplinkybes, kuriomis jis vyko, patikslinti chronologiją (ypač remiantis buitinės keramikos duomenimis), atsekti katalikų gyvenamosios erdvės bruožus ir pokyčius laikui bėgant. Pavyko susieti šio tikėjimo žmonių gyvenimą Vilniuje su platesniais – miesto raidos, christianizacijos – procesais bei politinės situacijos kaita. Tyrimas ne tik leido išskirti katalikų bendruomenės indėlį į krašto modernizaciją ir europeizaciją, bet ir išryškino Lietuvos didžiųjų kunigaikščių politikos mastus bei užmojus (Kaplūnaitė, 2012, 2013a, 2013b; įteikti str. „Katalikiška Vilniaus erdvė XIV a.“ (*Miestų praeitis 4.*), „Роль Немецкого города в Вильнюсе во второй половине четырнадцатого века“, 1,2 aut.l. (*Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі*).

Be šio pagrindinio katalikų bendruomenės tyrimo, taip pat nagrinėti Vilniaus miestiečių tarpkonfesiniai santykiai (katalikų – stačiatikių). Gauti duomenys leido atsekti dviejų krikščioniškų Vilniaus bendruomenių situaciją dar pagoniškame mieste, nusakyti ne tik jų skirtumus, bet ir bendrus kūrimosi mieste bruožus (įteiktas str. I. Kaplūnaitė, R. Jonaitis, „Panašūs ar skirtingi? Dvi krikščioniškos bendruomenės pagoniškame Vilniuje“, 1,9 aut.l. (*Acta Historica Universitatis Klaipedensis*). Taip pat analizuoti kai kurie XIV – XV a. prekybos (ankstyvųjų turgaviečių mieste), sanitarijos (šiukšlių kultūros) aspektai (Kaplūnaitė, 2014, 2016; įteiktas str. „Исследования на улице Майронё девятнадцать. Отражение ремёсел и торговли в Вильнюсе в девятнадцатом – начале двадцатого веков“, 0,8 aut.l. (*Археология и история Пскова и Псковской земли*. 62). Šie tyrimai yra tarsi pasiruošimas naujiems daugiakonfesinio Vilniaus miestiečių kasdienio gyvenimo XIV – XVI a. tyrimams.

Vilniaus Kreivosios pilies tarpdisciplininiai tyrimai (S. Sarcevičius, O. Valionienė, V. Pugačiauskas). Medinė pilis – pagrindinis pilies tipas viduramžių Lietuvoje. XIII–XIV a. Vilniaus pilis – tai ne tik tvirtovė, bet ir kylančio miesto – valstybės sostinės šerdis. Todėl Vilniaus pilių tyrimai glaudžiai susiję su fundamentalios Lietuvos istorijos mokslo problemos – valstybės susiformavimo ir urbanizacijos – sprendimu.

Nuo XX a. 4-ojo dešimtmečio, kada pirmą kartą lenkų archeologai lokalizavo Kreivąją pilį Kalnų parko kalvyne, iki pat 2008 m. archeologiniai tyrimai tapo pagrindiniu šios pilies duomenų šaltiniu, leidusiu mokslininkams apibrėžti Kreivosios pilies ribas, gyvenimui tinkamas teritorijas, iš dalies nušviesti pilėnų materialinę kultūrą. Tačiau tai nedavė atsakymų į daugelį klausimų: kada, kokiomis aplinkybėmis pilis buvo įkurta, kaip ji funkcionavo ir kokią reikšmę viduramžių Vilniuje turėjo. Šiuo atveju taikant Kreivosios pilies teritorijoje tarpdisciplininius nedestrukcinis tyrimus apibūdinta tikėtina komplekso organizacija topografinės analizės pagrindu. Pasirinkta tyrimų metodika – geofizinių, geologinių bei istorinių tyrimų analizė leido atkurti komplekso paleoreljefą. Ši medžiaga tapo atraminiu šaltiniu grindžiant Kreivosios pilies vidinius bei išorinius komunikacinius ryšius. Tyrimais atkurtas Kreivosios pilies bei gretutinių teritorijų paleoreljefas rodo, kad ji turėjo kur kas sudėtingesnę erdvinę struktūrą, nei buvo įprasta manyti iki šiol. Taip pat atskleista, kad buvęs stiprus komunikacinis Kreivosios pilies ryšys su kitomis Vilniaus dalimis reikšmingai paveikė miesto raidą XIII a. II pusėje – XIV a. XIV ir XV a. sandūroje sunykus Kreivajai piliai, įvyko iki tol nusistovėjusių komunikacinių ir erdvių struktūrų reorganizavimas. Nagrinėta Kreivosios pilies ir viso Vilniaus genezė baltų regiono ir Vidurio Rytų Europos geopolitiniame kontekste. Pateiktas požiūris į Kreivosios pilies atsiradimo laiką, bei į dviejų įtvirtintų branduolių (Kreivosios ir Žemutinės pilių) egzistavimo priežastis ankstyvojoje Vilniaus raidos stadijoje.

Tyrimų duomenys publikuoti monografijoje „Pugačiauskas V., Sarcevičius S., Valionienė O. *Kreivoji pilis: tarpdisciplininių tyrimų atvejis*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016“ ir straipsniuose: S. Sarcevičius, D. Michelevičius, 2012a; S. Sarcevičius, 2012c; S. Sarcevičius, O. Valionienė, 2013; V. Pugačiauskas, S. Sarcevičius, O. Valionienė, 2015b.

Lietuvos viduramžių miesto sakralinių erdvių struktūros tyrimai (Vilniaus pavyzdžiu) (O. Valionienė). Sakralinės struktūros tyrimas buvo svarbus dviem aspektais. Pirma, buvo išnagrinėtas vienas pagrindinių viduramžių miesto komponentų – bažnyčios ir laidojimo kompleksai, jų erdvinio išsidėstymo logika, tarpusavio sąveika ir santykis su urbanistine aplinka. Tirtas ryškiausias erdvės formavimą įtakojęs ritualas – objektų orientavimas rytų-vakarų kryptimi, naudotas tiek šventyklos statyboje, tiek laidojant. Nustatytas šio ritualo suvokimo skirtumas Viduramžiais ir Naujaisiais laikais. Iki XVI a. vidurio visuose tirtuose laidojimo kompleksuose stebima griežtai atitinkanti krikščionišką ritualą mirusiųjų orientacija. Laidota laikantis rytų-vakarų krypties saulės lanko (tai horizonto linija tarp vasaros ir žiemos saulegrįžos azimutų) ribose, kartu prisitaikant prie urbanistinės-gamtinės aplinkos. Nuo XVI a. vidurio prasidėjus bažnyčios reformacijai ir nusilpus ideologiniam faktoriui kapų ir šventyklų orientacija daugiau priklausė nuo urbanistinės aplinkos. Dėl to ilgai naudotuose kapinyuose stebima didesnė erdvinės orientacijos įvairovė, ne visuomet atitinkanti rytų-vakarų krypties ritualą.

Antra, sakralinių erdvių tyrimo pagrindu buvo suformuluoti viduramžių miesto netaisyklingos erdvinės struktūros formavimosi principai ir pasiūlytas jos iššifavimo būdas. Atskleista, kad Vilniaus, kaip ir bet kurio kito miesto, erdvinė struktūra – tai sąmoningo planavimo rezultatas. Viduramžių laikotarpiu ji buvo formuojama orientuojant atskirus objektus statmenai ir lygiagrečiai vienas kitam. Realiomis sąlygomis vietovės topografija iškreipia struktūrą, nes reljefo nelygumai turi įtakos lokalių skirtingai orientuotų tinklų susidarymui. Kelių orientyrų įtakos vietose, pavyzdžiui, gatvių sankirtose, erdvės organizacijos būdų daugėja, priklausomai nuo gretimų orientyrų skaičiaus. Struktūra tampa sudėtinga, o laikui bėgant keičia mastelį, transformuojasi ir taip atsiranda chaoso regimybė, būdinga Vilniaus planui ir daugeliui kitų viduramžių miestų (Valionienė O., 2015)

Nagrinėta Vilniaus pirmosios šventyklos tyrimų problema. Pateiktas naujas požiūris į istoriografijoje įsitvirtinusias Vilniaus „Perkūno šventyklos“ ir „Mindaugo katedros“ egzistavimo versijas (parengtas str. „Pirmosios Vilniaus šventyklos tyrimų problema“, 0,67 aut.l., (*Lietuvos istorijos metraštis*)).

Programoje didelis dėmesys buvo skiriamas naujų metodų taikymui. Tarpdisciplinis tyrimas pritaikytas Kreivosios pilies tyrimuose. Kartu buvo plėtojami nauji metodai, kurie archeologams gali atverti plačias artefaktų interpretavimo galimybes.

Vilniaus statybinės keramikos tyrimai (S. Sarcevičius). Šia tema paskelbtuose straipsniuose (R. Taraškevičius, ..., S. Sarcevičius, ..., G. Vaitkevičius ir kt. 2013; S. Sarcevičius, Ričardas Taraškevičius, 2015; parengtas str. „Методы идентификации продукции кирпичников средневекового Вильнюса по примеру костёла Св. Николая“, 1 aut.l. (*Ukraina Lithuanica: студії з історії Велико́го князівства Литовського*)) bei skaitytuose pranešimuose, gvildinama geocheminio tyrimo metodo teikiamos galimybės plytinių produkcijos (plytų) identifikavimui. Ši tema lietuviškoje istoriografijoje mažai nagrinėta, o plytomis ji buvo visai netaikyta. Pirmieji gauti rezultatai, tiriant ankstyviausius Vilniaus mūrus, leidžia tikėtis, kad šiuo metodu, nustatant senųjų molio tešlos receptūrų chemines sudėtis, galima identifikuoti skirtingų plytinių produkciją. Šie duomenys leidžia nustatyti receptūrų kaitą chronologinėje skalėje bei parodo šio amato profesionalizacijos raidą. Plytos technologinį procesą sunku

įsivaizduoti be istorinių duomenų, kuriuose atspindėtų tiek darbų organizavimas, tiek ir statybinių žaliavų bei plytinių vietos. Deja, ši tema Vilniaus miesto istoriografijoje mažai tyrinėta. Bene vienintelio istoriko darbai šia tema tai S. Samalavičiaus darbai. Šią spragą archeologinių duomenų pagrindu užpildė programoje atlikti tyrimai (S. Sarcevičius, 2012b, 2012d).

Stengiantis padidinti archeologinių šaltinių, pirmiausia masinio šaltinio – keramikos - informatyvumą, buvo įsisavinta ir adaptuota radikaliai nauja archeologinių šaltinių fiksavimo sistema 3D formatu (adaptuotas trimačio vaizdo fiksavimas 50 mikronų tikslumu ir atitinkamas duomenų nuskaitymas), kuri atvėrė kokybiškai naujas tyrimo galimybes medžiagos datavimo, kultūrinių-stilistinių įtakų ir praktinių savybių nagrinėjimo srityse (I. Kaplūnaitė, 2015). Šios fiksavimo sistemos pagrindu buvo vykdomas Vilniaus archeologinės buitinės keramikos morfologijos sisteminimas (tipologijos sudarymas ir datavimo tikslinimas); archeologinės buitinės keramikos parametrų pagrindu atsekta tūrio matų (kvortos-gorčiai-kanės) sistema naudota Vilniuje 15-17 a. Tyrimo rezultatai apibendrinami ir nauja metodika pristatoma baigiamoje rengti neplanuotoje monografijoje: G. Vaitkevičius, „Vilniaus buitinės keramikos morfologija“ (leidyba numatoma 2017 m.).

Buvo analizuojama medžiaga apie Vilniaus geologines sąlygas, siejant šias sąlygas su pirminiu Vilniaus kultūriniu reljefu (G. Vaitkevičius, 2013), inžinerinės geologijos ir archeologinės stratigrafijos duomenų pagrindu (bendradarbiaujant su GMTI mokslininkais) susistemintos Vilniaus paviršinės nuogulos, atskleidžiančios pirminį miesto paviršių (A. Baubiniene ... G. Vaitkevičius ir kt., 2014).

Programos įgyvendinimo metu užmezgti ryšiai su Ukrainos mokslininkais ir pradėti Lietuvos (faktiškai Vilniaus) fortifikacinės architektūros ir kultūros (įskaitant buitį aplamai) įtakos LDK periferijai (Ukrainoje) tyrimai.

Vykdam programą buvo tęsiamas bendradarbiavimas su Rusijos MA ir Ermitažo mokslininkais (remiant Lietuvos URM per konsulatą Sankt Peterburge) miestų tyrime jų atsiradimo ir viduramžių laikotarpyje, dalyvauta bendrose konferencijose ir seminaruose. Išleista anksčiau vykusio seminario medžiaga: *Археология и история Литвы и северо - запада России в средневековье: доклады российско-литовского семинара, Вильнюс, 28-30 марта 2011 г. / Институт истории Литвы, Российская академия наук, Институт истории материальной культуры; [sudarytojas Gediminas Vaitkevičius; vertėja į rusų kalbą – Regina Čičinskaitė]. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013. – 248 p.: iliustr. ISBN 978-9955-847-71-7*

Programos metu parengtos ir apgintos trys disertacijos:

„Vilniaus erdvinė struktūra viduramžiais“, Oksana Valionienė (vadovas dr. K. Zavadskas)

„Vilniaus miesto katalikiškoji dalis XIV – XVI amžiaus pradžioje“, Irma Kaplūnaitė (vadovas dr. G. Zabiela).

„Civitas Rutenica“ Vilniuje XIII-XV a.“, Rytis Jonaitis (vadovas prof. V. Žulkus)

1.2. Atliekant Katalikų bažnyčios ir kitų krikščioniškų konfesijų veiklos Vilniuje tyrimus, nagrinėtos temos:

Katalikų bažnyčios įsitvirtinimas Vilniuje (S. Rowell). Naudodamas tiek senus, ne per dažnai skaitomus, tiek naujai Lietuvos ir užsienio (Gniezno, Krokuvos, Romos) archyvuose surastus šaltinius buvo nagrinėjamas Vilniaus vaidmuo besiformuojančioje krikščionių LDK visuomenėje, siekta įrodyti įvairių miestiečių (amatininkų, bajorų, dvasininkų) luomų dalyvavimą šalies christianizacijoje (kartais vadinama europeizacija). Apžvelgiama visų pirma katalikų institucijų įsišaknijimas kasdieniniame miestiečių gyvenime (Vilniaus šv. Jono bažnyčios raida, katedros vaidmuo kaip visuomenės istorijos ir tapatybės atminties erdvė – iš miestiečių mokesčių ir patalpų nuomos tiesiogiai finansuojamų mansionarijų koplyčių

įsteigimas, viešoji nukariautų valstybės priešų vėliavų demonstracija (parengtas straipsnis „Vilniaus miestas ir vyskupija. Vilniaus šv. Jonų parapijos istorija ir jos šaltiniai, 1387-1579 m.“, 2 aut.l.); miestiečių labdaringa veikla – šv. Jobo ir šv. Marijos Magdalietės špitolė – XVI a. pradžioje vilniečiams pradeda rūpėti svetimų, ne vien tik savųjų giminių gerovė (S. Rowell, 2013); miesto bajorų, pirklių, amatininkų dalyvavimas vietinės (Vilniaus vyskupijos) bei provincijos (Gniezno arkivyskupijos) ir centrinės (Romos kurijos) bažnytiniame teisme dažniausiai dėl fizinio ir žodinio smurto pasekmių. Matosi ir tokių reiškinių atspindys fiziniame miesto erdvėje (špitolė kaip ir karo paminklinės šventyklos (Radvilos įsteigta bažnyčia, Ostrogiškio įsteigtos cerkvės) tampa stacijomis miesto procesijose, mansionarijų nameliai, iki 1530 m. stovėję valdovo rūmų sodo teritorijoje). Romos Penitencijarijai siunčiamos suplikos dvasinėms malonėms gauti – tai lietuvių dalyvavimas tarptautinėje dvasinėje madoje (parengtas str. „Fiat de speciali gratia: Vilniaus vyskupijos katalikų dievobaimingumo raida pagal Šv. Penitencijarijos (suplikų) duomenis, 1387–1502 m.“ 1,5 aut.l.). Atskleidžiama, kaip regis kai kurie reiškiniai plečiasi nuo Vilniaus į tolimesmes šalies dalis (pvz., Mansionarijų koplyčios atsiranda pirma valdovo ir vyskupo funduotose Vilniaus katedros koplyčiose, paskui magnatų įsteigtose giminės lizduose, Vilniaus vyskupijos parapijose bei kitose LDK diecezijose); kartais dvasinis reiškinys išsiskiria pirma atokesnėje šalies vietoje (turima omenyje 1508 m. įsteigta Zelvos špitolė) (parengtas str. „Katedrų imitacija, ar parapiinių fundacijų apsauga: kam XVI a. steigti mansionariją LDK vyskupystėse“, 2,1 aut.l. (Soter)). Tikėtina, kad nepaisant ideologinių (dvasinių) skirtumų kai kuriuos miesto katalikų veiksmus imituoja ir vietiniai stačiatikiai, sukūrę savo brolijas, altorius, nekalbant apie cerkvių statybą, kuri buvo Oršos pergalės prieš maskolius įamžinimas (Rowell, 2014).

Katalikų Bažnyčios kaip organizacijos ir katalikų Bažnyčios kaip vietinės tikinčiųjų bendruomenės socialinio gyvenimo raiška įvairiatautėje ir daugiakultūrinėje Vilniaus aplinkoje (D. Baronas). Stengiantis prakalbinti XIV–XV a. šaltinius pavyko parengti ko gero pirmą straipsnį istoriografijoje, kuris būtų specialiai skirtas Vilniaus gyventojų pamaldumo tradicijoms XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje atskleisti (Baronas, 2016b). Taip pat buvo parengtas tai pačiai problematikai skirtas straipsnis apie Vilniaus amatininkų pamaldžias praktikas XVI a. antroje pusėje (parengtas str. „Vilniaus amatininkų katalikų pamaldumo bruožai XVI a. pabaigoje“, 0,7 aut.l.). Pasitelkus struktūrinio-analitinio šaltinių tyrimo metodą pavyko užčiuopti ryšius tarp amatininkų ir dvasininkų, kurie leidžia paaiškinti kai kurias normatyvinių šaltinių (amatininkų cechų statutų) nuostatas, ir įtakojusias, ir atspindėjusias tam tikrus Vilniaus amatininkų kasdienio ir šventinio gyvenimo reiškinius. Ką tik minėtuose darbuose nors ir paliečiama tarpkonfesinių (katalikų/stačiatikių) santykių problematika, tačiau ji kur kas stipriau išryškinta straipsniuose, skirtuose Vilniaus stačiatikių Šv. Dvasios brolijos įsisteigimo aplinkybėms ištirti (2012a) ir Petro Skargos didaktiniam požiūriui į rusėnus stačiatikius atskleisti (2013a). Reaguojant į Lietuvos ir Italijos kultūrinių ryšių istorijos tyrimų aktualumą buvo pradėtas tirti italų imigracijos į LDK XVI a. reiškinys, specialų dėmesį sutelkiant į pastangas konkrečiais duomenimis identifikuoti Vilniaus italų bendruomenės narius ir nusakyti jų socialinį statusą (2016a; įteiktas str. *Italians in Lithuania in the Second Half of the Sixteenth Century: Integration and Assimilation*“, 1,34 aut.l.). Programos įgyvendinimo metu buvo surinktas nemažas kiekis naujos, beveik visai arba visai nenaudotos (daugiausia XVI a.) archyvinės medžiagos, kuri ateityje bus panaudota toliau tiriant aktualiuosius Senojo Vilniaus socialinės ir religinės istorijos klausimus (taip pat publikuotas šaltinio tekstas (Baronas, 2016c).

Tiriant *Vilniaus religinį gyvenimą XIX a.–XX a. pradžioje* (A. Katilius) nagrinėtos šios problemos: Vilniaus vienuolynų tinklas XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje, Rusijos imperijos valdžios institucijų politika vienuolynų atžvilgiu, Vilniaus miesto parapijų tinklo kaita XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje, bažnytinių brolijų uždarymas Vilniaus mieste, bažnytinės

procesijos Vilniuje XIX a. vidurys–XX a. pradžia. Tyrinėjant Vilniaus miesto vienuolynus nustatyta, kad vienuolynų tinklo kaita priklausė nuo Rusijos imperijos vykdytos bendros politikos vienuolynų atžvilgiu, t. y. nuo nuostatos mažinti vienuolynų įtaką visuomenėje. Daugiausia vienuolynai buvo uždarinėjami po 1831 ir 1863–1864 sukilimų numalšinimo. Tačiau vienuolynai buvo uždaromi ir kitu laiku. Pačios Katalikų Bažnyčios iniciatyva buvo uždaryti du vienuolynai. Tokiu būdu Vilniaus mieste per visą XIX a. buvo uždaryti visi vienuolynai, o moterų paliktas veikti vienas vienuolynas. Taip pat Vilniuje XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje įsikūrė keletas slaptų vienuolynų (Katilius, 2013, 2014). Tyrinėjant Vilniaus miesto parapijų tinklą nustatyta, kad parapijos buvo uždaromos ir kuriamos naujos iki XIX a. vidurio. XIX a. viduryje susidaręs parapijų tinklas išsilaikė iki XX a. pradžios, nors buvo mėginimų kurti naujas parapijas. Parapijų kūrimas ir uždarymas priklausė tiek nuo pačios Bažnyčios administracinių pertvarkymų, tiek nuo civilinės valdžios užimtos pozicijos (Katilius, 2016a). Tyrinėjant bažnytines brolijas ir bažnytines procesijas prieita prie išvados, kad jų uždarymas po 1863–1864 m. sukilimo buvo carinės valdžios siekiai mažinti Katalikų Bažnyčios poveikį visuomenei. Iš bažnytinių brolijų po uždarymo leista veikti viena Šv. Martyno brolija, kuri jungė katalikus užsieniečius. Bažnytines procesijas vėl rengti buvo leistos XX a. pradžioje ir jos darniai įsijungė į Vilniaus miesto religinį gyvenimą (parengtas straipsnis “Bažnytines procesijos Vilniaus mieste XX a. pradžioje“, 1,3 aut.l. (LKMA metraštis)). Nagrinėti kai kurie katalikų dvasininkų kultūrinės veiklos aspektai XIX a. viduryje (Katilius, 2016b) Tyrimo metu gauti rezultatai svarbūs kai kurių Vilniaus miesto religinio gyvenimo klausimų aptarimui.

1.3. Atliekant Vilniaus – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lietuvos sostinės funkcijų XVII – XX a. I pusėje, ypač krizių laikotarpiais, tyrimus, nagrinėtos temos:

Tiriant *Vilniaus situaciją XVII a. viduryje Maskvos valstybės okupacijos laiku* (E. Meilus), buvo baigtas rinkti ir formuoti rašytinių šaltinių pagrindas bei įsisavinta naujausia istoriografija, reikalinga parengti monografijai apie 1655-1661 m. maskvėnų Vilniaus okupaciją: apžvelgta bendra geopolitinė situacija regione XVII a. vid.; Maskvos agresijos priežastys prieš Lenkijos ir Lietuvos valstybę; Vilniaus praradimo (1655) ir atsiėmimo aplinkybės (1660-1661), kiek nukentėjo miestas (palyginta su Krokuvos ir Varšuvos situacija); magistrato veikla ir vilniečių gyvenimas okupacijos ir egzilio sąlygomis. Parašyta apie 65 proc. monografijos teksto, o likusiai daliai (okupacinės valdžios struktūros ir jų veikla; miesto ūkis okupacijos sąlygomis ir Vilnius maro metu) surinkta ir suformuota šaltinių ir istoriografijos bazė, bet dėl darbo prie publikacijų ir pasirodžiusių per tuos metus naujų darbų šia tematika (kuriuos reikėjo įsisavinti bei kritiškai, ypač pastaruoju metu išleistus Rusijoje, įvertinti), nepavyko laiku monografijos užbaigti. Šis darbas turėtų užpildyti spragą Vilniaus istorijoje, kuri buvo susidariusi dėl nepakankamo šaltinių žinojimo ir dėl ideologinių priežasčių (sovietmečiu) bei padėtų suprasti miesto raidą (nuosmukį) nuo XVII a. vid., kuris prisidėjo prie Vilniaus pozicijų silpnėjimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje vėlesniu periodu (Meilus, 2013).

Greta kiek anksčiau paskelbtų XVII a. vid. Vilniaus istorijai labai svarbių dviejų šaltinių tomų, paskelbti dar du ne mažiau reikšmingi (ypač vilniečių istorijai, sudaryta maždaug 2000 XVII a. vid. vilniečių duomenų bazė) šaltinių tomai – XVII a. vidurio Maskvos okupacijos šaltiniai, T.III, IV. Paskelbus keturis toms MOLŠ ir įvaduose apibendrinus juose publikuojamus šaltinius, faktiškai ištirta, kaip okupacijos sąlygomis gyveno Vilnius, kaip okupaciją priėmė miestiečiai, kaip jie bendradarbiavo su okupacine valdžia ir kokie buvo palikti miesto savivaldos likučiai, kaip šiomis sąlygomis gyveno vilniečiai ir kokia buvo jų kasdienybė (t. I, III). Taip pat ištirta, kaip funkcionavo okupacinė valdžia Vilniuje, jos santykiai su vilniečiais (dalies miestiečių kolaboravimas), kaip tvarkėsi mieste ir kaip buvo kontroliuojama iš Maskvos, kokia buvo okupacinė įgula, jos kasdieninis gyvenimas, tarpusavio santykiai ir kaip ji

aprūpinama (t. II). Iš IV t. medžiagos matyti realus pabėgusių nuo maskvenų į Prūsiją vilniečių skaičius, šeimų ir patarnaujančio personalo sudėtis, užsiėmimai, ypač svarbu, kad ištirti ir pateikti 151 vilniečio asmeniniai antspaudai. Visa tai (per I-IV t.) kartu labai papildė maždaug 2000 XVII a. vid. jau žinomų ir nežinomų vilniečių biografijas, padės nagrinėjant miesto demografiją ir suvokti miesto nuniokojimo mastą. Šalies viduje ir Lenkijoje raštu diskutuota apie šių Vilniaus istorinių šaltinių leidimą, įvardintos problemos ir galimybės bei publikuotų šaltinių reikšmė miesto istorijos pažinimui (Meilus, 2014a). Remiantis šiais šaltiniais palygintas Vilniaus nuniokojimas su to pačio laikotarpio Krokuvos ir Varšuvos nuniokiojimais bei to pasekmės kiekvienam iš šių miestų (Meilus, 2016).

Tiriant temą *Vilnius - Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinė ir vaivadijos centras XVII a. II pusėje - XVIII a. I pusėje* (G. Sliesoriūnas) buvo analizuojama, kokias valstybės sostinės, vaivadijos bei jos centrinio pavieto funkcijas atliko Vilniaus miestas XVII a. 2 pusėje – XVIII a. vid.; kokios valstybės valdymo centrinės institucijos bei vaivadijos (pavieto) valdžios institucijos veikė Vilniuje; kaip reikėsi Vilniaus, kaip LDK politinio gyvenimo centro vaidmuo; kaip valstybės sostinės ir vaivadijos (pavieto) centro funkcijos įtakojo viešąjį Vilniaus gyvenimą. Buvo ištirta, kaip Vilniaus vaivadijos centrinio pavieto seimelis XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje prarado savo, kaip visų LDK seimelių lyderio, vaidmenį (parengtas str. „Vilniaus seimelis XVII ir XVIII a. sandūroje“ (*Lietuvos istorijos metraštis*)); kokias problemas sukėlė didikų grupuočių kova XVII a. pab. ir XVIII a. pr. bei Didžiojo Šiaurės karo įvykiai Vyriausiojo Tribunolo, svarbiausios LDK teisminės institucijos, veikusios Vilniuje, funkcionavimui (Sliesoriūnas, 2015a). Taip pat buvo aptarta kitos itin svarbios valstybinės institucijos, veikusios Vilniuje - LDK Iždo Tribunolo veikla XVIII a. pradžioje (Sliesoriūnas, 2016). Galiausiai buvo išanalizuota LDK respublikonų judėjimo (XVII a. pab. – XVIII a. pr.) įkurtų konfederacinio pobūdžio institucijų – vadinamųjų LDK suvažiavimų veikla Vilniuje ir šių įvykių poveikis Vilniaus viešajam gyvenimui (parengtas str. „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės respublikonų suvažiavimai Vilniuje XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje“, 1 aut.l. (*XVIII amžiaus studijos*)). Tiriant Didžiojo Šiaurės karo (1700-1721) pasekmes Vilniaus miestui buvo aptarta švedų okupacinės valdžios (1702 m.) padaryta žala Lietuvos sostinei (Sliesoriūnas, 2015b).

Nustatyta, kad pagrindinė priežastis, lėmusi tokias permainas, buvo seimelio lojalumas Sapiegų giminei, tuo metu kai dauguma kitų LDK seimelių buvo užvaldyti antisapieginio judėjimo. Tiriant Vyriausiojo Tribunolo veiklą nustatyta, kad tai buvo didžiausią poveikį Vilniaus viešajam gyvenimui dariusi valstybinės valdžios institucija, veikusi LDK sostinėje. Vyriausiasis Tribunolas, nors jis buvo tapęs politinių grupuočių kovos dėl įtakos objektu, vis tik išlaikė savo autoritetą bajoriškoje visuomenėje ir neprarado savo funkcionalumo net ir didžiausių sukrėtimų metais. Iždo Tribunolo tyrimai atskleidė didėjančią šios institucijos svarbą tiek valstybės politiniame, tiek ir Vilniaus miesto viešajame gyvenime. Konfederacinio pobūdžio institucijų tyrimai atskleidė, kad Vilnius nors ir netapo išimtinė visą LDK apimančių tokio pobūdžio institucijų veiklos vieta, tačiau Lietuvos sostinei buvo teikiamas prioritetas, o konfederacinio pobūdžio suvažiavimai buvo itin didelės reikšmės įvykiai tiek visai valstybei, tiek ir miestui.

Vilniaus istorijos 1915 - 1919 m. laikotarpis (E. Gimžauskas). Pirmojo pasaulinio karo Vilniaus istorijos periodas buvo faktinė „baltoji dėmė“ lietuviškoje istoriografijoje. 1918 - 1919 m. laikotarpis tyrinėtas daugiau, bet tie tyrimai iš esmės daryti sovietmečiu ir tendencingi bei ideologizuoti, pasirenkant tam tikrus aspektus, o kitus iškraipant arba nutylint. Todėl reikėjo naujo, kompleksinio požiūrio ir į šį laikotarpį. Ryškiausiu tyrimų akcentu buvo Vilniaus

savivaldos raidos Pirmojo pasaulinio karo metais rekonstravimas.

Aiškinantis Vilniečių nuostatas ir Vilniaus politinio lietuviškumo klausimą 1918 m. rudenį, detaliai nušviesta įvykių toje trumpoje, bet komplikuojuoje laiko atkarpoje panorama, bandoma išsamiai pristatyti politinių ir visuomeninių jėgų tuometiniame Vilniuje santykį. Svarbiausias uždavinys – atskleisti lietuvių pozicijų Vilniuje būklę, palyginti jas su kitų konkuruojančių jėgų pozicijomis, bandant nustatyti santykį tarp objektyvaus ir propagandinio lietuviškos valdžios centro perkėlimo motyvo (Gimžauskas, 2013). Tęsiant šią temą taip pat analizuotos aplinkybės, kada Lietuvos Laikinoji vyriausybė iš Vilniaus persikraustė į Kauną. Šio tęstinio tyrimo rezultate buvo atskleista, jog lietuvių elitas, norėdamas įtvirtinti etnocentristinę valstybę su sostine Vilniuje, privalėjo patraukti į savo pusę miesto nelietuvius. Tai pavyko žydų ir baltarusių atveju, tačiau nepavyko lenkų atveju, ir būtent tai tapo esminiu Lietuvos vyriausybės pasitraukimo iš Vilniaus motyvu (Gimžauskas, 2014). Nagrinėjant Vilniaus administravimą Pirmojo pasaulinio karo metais, gilintasi į vietinių administravimo struktūrų raidą, vokiškosios administracinės sistemos susiformavimą bei funkcionavimą mieste, jos santykį su vietinėmis struktūromis. Nustatyta ir išryškinta schema, tiksliau, vokiečių elgsenos modelis, pagal kurį vietinės administracinės struktūros buvo likviduojamos ir įvedinėjamas grynai vokiškas okupacinis režimas (Gimžauskas, 2015a, 2015b; parengtas str. „Виленское самоуправление и немецкая оккупационная администрация в 1916 г.: трансформация в контексте „большой политики“ и геополитики“, 2,1 aut.l. (*Białoruskie Zeszyty Historyczne*). Pažymėtina, jog lietuviškoje istoriografijoje būta itin mažai tyrimų, liečiančių 1915 – 1919 m. Vilniaus istorijos atkarpą, todėl minėtieji darbai pretenduoti juos pagausinti bei praturtinti.

1.4. Atliekant Vilniaus gyventojų skaičiaus ir demografinės raidos tyrimus (XVII-XX a.) nagrinėtos temos:

Tyrimų tema apie *Vilniaus miesto demografinę raidą XVII-XVIII a.* liko neišnagrinėta. Antraisiais programos vykdymo metais kaupiant duomenis ir formuojant duomenų bazę paaiškėjo, kad prie šios temos dirbantis programos vykdytojas A. Urbanavičius dėl rimtų sveikatos sutrikimų nebegali dirbti intensyvaus mokslo tiriamojo darbo. Dėl specifinių darbo apribojimų teko keisti A. Urbanavičiaus darbo pobūdį, todėl jam buvo skirtas šaltinių rengimo publikavimui darbas (apie atliktus darbus plačiau prie 2 uždavinio įgyvendinimo (2.5)). LII nebuvo kito tyrėjo, galinčio atlikti istorinės demografijos tyrimus, kurie reikalauja specifinių žinių ir pasirengimo, todėl nebuvo galimybės įgyvendinti programos 1.4 uždavinio „Atlikti Vilniaus gyventojų skaičiaus ir demografinės raidos tyrimus (XVII-XX a.)“ dalies susijusios su XVII – XVIII a. demografinės raidos tyrimais.

Tiriant *Vilniaus gyventojų skaičiaus dinamiką XIX amžiuje* nagrinėta ypač prieštaringa šiuo klausimu istoriografija, bandyta nustatyti Vilniaus gyventojų skaičiaus tyrimams įvairių autorių naudotus šaltinius. Konstatuota, kad XIX a. pirmoje pusėje miesto gyventojų skaičiaus duomenų rinkimo pobūdis (orientuotas į fiskalinius poreikius), neleido surinkti tikslios gyventojų statistikos (ypač problemiškas buvo žydų gyventojų skaičiaus nustatymas), o likusi šaltinių bazė neleidžia verifikuoti istoriniuose šaltiniuose pateikiamus prieštarigus duomenis apie Vilniaus gyventojų skaičių. Iki visos Rusijos pirmojo vienadienio gyventojų surašymo, pateikusių tuomet tiksliausių miesto gyventojų skaičius, pakankamai patikimi yra 1869 m. ir 1875 m. Vilniaus gyventojų surašymų duomenys. Tuo tarpu iki XIX a. 7 deš. egzistavęs duomenų rinkimo pobūdis esminių duomenų patikimumo problemų neišsprendė ir Vilniaus gyventojų skaičiaus duomenys negali būti laikomi tiksliais, tuo pačiu netikslūs yra ir įvairūs skelbti demografiniai rodikliai (Z. Medišauskienė, „XIX-XX a. pradžios Vilniaus gyventojų skaičius: šaltiniai ir

istoriografija“, 1 aut.l.). Nagrinėjant Vilniaus gyventojų etninės, etnokonfesinės, socialinės struktūros klausimus, analizuoti tyrimų šaltiniai, duomenų patikimumo problema, vykę gyventojų struktūros pokyčiai. Konstatuota, kad dėl duomenų nepatikimumo ir jų specifikos, didžiąją XIX a. dalį galima kalbėti tik apie etnokonfesinę miesto gyventojų sudėtį, tačiau tik apytiksliai, nes duomenys apie gyventojus žydus buvo ypač netikslūs ne tik dėl sąmoningo duomenų iškraipymo, bet ir dėl to, kad prie Vilniaus žydų bendruomenės buvo prirašomi apylinkių ir net atokesnių vietų gyventojai žydai, o jų mechaninis judėjimas sunkiai sukontroliuojamas. 1897 m. ir 1909 m. duomenys pateikia santykinai patikimą vaizdą apie etninę ir konfesinę gyventojų sudėtį, tačiau duomenys apie etninę sudėtį tarpusavyje nepalyginami dėl skirtingų naudotų kriterijų. Duomenis apie socialinę struktūrą pateikia tik 1897 m. surašymas, vėlesnių duomenų iki Pirmojo pasaulinio karo nėra, todėl neįmanoma nustatyti jos kaitos XX a. pradžioje, t.y. pramonės plėtros laikotarpiu. Atliktas tyrimas apibendrintas ir parengtas tekstas (Z. Medišauskienė, „Vilniaus gyventojų etninė, etnokonfesinė ir socialinė struktūra: istoriografinis aspektas“ 0,7 aut.l.).

Atliekant *Vilniaus m. demografinės raidos 1920–1939 m.* tyrimus (V. Stravinskienė) prieita išvadų: 1) Vilniaus m. demografinės dinamikos 1920–1939 m. pagrindinis veiksnys buvo migracija, dėl kurios miestiečių skaičius išaugo $\frac{2}{3}$ ir 1939 m. siekė apie 195 tūkst. asmenų. Pagrindinis Vilniaus miesto gyventojų papildymo šaltinis buvo migracija iš Vilniaus vaivadijos kaimiškų vietovių ir kitų Lenkijos vaivadijų. Dėl Lenkijos vykdytos politikos Vilniaus m. tapo gyventojų lenkų traukos objektu, jame lenkų tautybės asmenų skaičius nuosekliai didėjo (nuo 70 tūkst. 1920 m. iki apie 130 tūkst. 1939 m.) (V. Stravinskienė, 2013a, 2013c, 2014)

1.5. Atliekant Vilniaus miesto urbanistinės ir socioekonominės raidos XIX a. – XX a. pirmojoje pusėje tyrimus, nagrinėtos temos:

Buvo tiriama *Vilniaus miesto krikščionių amatininkų cechų raida XIX amžiuje* (V. Pugačiauskas). Remiantis archyviniais duomenimis (atskirų cechų dokumentacija yra fragmentinio pobūdžio) ir naujausia literatūra išnagrinėti Vilniaus cechų gamybinės ir biurokratinės veiklos aspektai, kurie lietuviškoje istoriografijoje nebuvo išsamiai tirti. Aiškinantis cechų produkcijos ir miesto ūkinės konjunktūros temą, gilintasi į cechų gamybinio potencialo raišką ir dinamiką (gamybos ir prekių realizacijos ypatumai), konkurenciją (monopolinės teisės kontekstas) su kitais gamintojais ir prekybininkais, kurie aktyviai veikė miesto ūkyje XIX a. II pusėje. Analizuota savivaldžios organizacijos bei miesto ir gubernijos valdžios institucijų santykių problematika (kaip cechų savivalda prisitaikė prie naujos Rusijos imperijos biurokratinės valdymo sistemos, kiek ji varžė jų savivaldą – meistrų susirinkimų kompetencijas). Tiriant cechų biurokratijos temą, remiantis cechų statutais ir kitais teisinio pobūdžio dokumentais (Rusijos cechų įstatymais) bei atskirų cechų biurokratiniais dokumentais (cechų susirinkimų protokolai, vyresniųjų meistrų raštai, narių korespondencija ir t.t.) nagrinėtas korporacinės organizacijos narių – meistro, pameistrio ir mokinio hierarchinis pasiskirstymas, profesinės veiklos ir karjeros modelis, o taip pat buvo tiriama, kaip keitėsi korporacijos narių situacija, kuriai įtaką darė Rusijos biurokratinės valdžios institucijos vykdoma politika. Išsamiai, remiantis išlikusiais finansinės veiklos dokumentais (atskirų metų pajamų ir išlaidų ataskaitų protokolai) išnagrinėta cechų finansinė padėtis – pajamų ir išlaidų dydžiai, jų struktūra, lyginti atskirų cechų biudžetai siekiant išsiaiškinti, kodėl vieno dydžio narių skaičiumi cechai disponavo skirtingais finansiniais ištekliais. Buvo aiškinamasi, kaip cechų amatininkai – miestiečių luomo atstovai pagal šimtmečiais nusistovėjusiais tradicijas reprezentavosi miesto viešojoje erdvėje (municipalinė karjera – magistrato ir dūmos pareigūnai, miesto šventės, aukščiausių valdžios pareigūnų sutiktuvės, miesto savivaldos ir gubernijos

pareigūnų paskyrimų ceremonijos ir t.t). Kitas išskirtinis cechų amatininkų veiklos aspektas susijęs su cechų religinėmis praktikomis, kurios siejamos su cechų altorių išlaikymo, dalyvavimo bažnytinėse pamaldose, cechų šventųjų globėjų ir narių laidotuvių tradicijomis bei jų pokyčiais.

Tyrimas apibendrintas pirminiame monografijos - V. Pugačiauskas, „Vilniaus amatininkų cechai XIX a.: korporacinės organizacijos veiklos formos ir kolektyvinė biografija“ – variante bei straipsniuose (Pugačiauskas, 2015a, 2015c; 2016) .

Tiriant *Vilniaus urbanistinę raidą*, nagrinėta Šnipiškių priemiesčio raida XIX a. ir XX a. pradžioje: priemiesčio urbanistinės struktūros kaita, Vilniaus miesto planų rengimas ir šių planų poveikis Šnipiškių priemiesčio raidai, priemiesčio gatvių tinklo susiformavimas ir jo kaita, kai kurios priemiesčio gyventojų ekonominės veiklos formos (plytinės, kurių šiame rajone buvo gausiausia, ir turgus). Išanalizuotas žydų apsigyvenimas Šnipiškių priemiestyje, jų skaičius, žydų bendruomenės institucijos, bendruomenės narių skaičius, struktūra, judėjimas, mokami mokesčiai ir pan. Išsamiai išnagrinėta senųjų žydų kapinių istorija, jų lokalizacija, karinių įtvirtinimų poveikis kapinėms. Suregistruotos XVIII a. pabaigos posesijos Šnipiškėse. Tyrimas apibendrinamas rengiamoje monografijoje „Šnipiškės XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje: raida ir struktūra“ (parengta 8,27 aut.l. teksto). Monografijos rengimas nebaigtas, parašyta apie 60 proc. teksto. Likusiai monografijos daliai surinkta gausi visiškai nauja archyvinė medžiaga, taip pat gausi medžiaga iš XIX a. antros pusės – XX a. pradžios periodikos. Dalis tyrimo apie vieną iš Šnipiškių priemiesčio dalių – senąsias žydų kapines - paskelbta straipsnyje (Jogėla, 2015).

Tirti *Vilniaus m. teritorinės plėtros 1916–1940 m. klausimai* (V. Stravinskienė). Nustatyta, kad tuo etapu vyko intensyvi miesto teritorinė plėtra („didžiojo“ Vilniaus kūrimas, miestas išaugo 2 kartus), parengti miesto urbanistinės plėtros planai. Nors Vilniaus m. 1916–1940 m. erdviniu požiūriu labai išsiplėtė, gyventojai iš esmės telkėsi „mažajame“ Vilniuje, t.y. keturiuose rajonuose (Senamiesčio, Naujamiesčio, Naujininkų ir Šnipiškių-Eiguvos). Miesto centrinėje dalyje dominavo miesto elitas, inteligentija. Tačiau Senamiesčio atveju greta socialiai stabilesnės padėties asmenų gyveno materialiai neturtingi asmenys (žydai); žemesnių socialinių sluoksnių atstovai (darbininkai, amatininkai) gyveno labiau nutolusiuose nuo centrinės miesto dalies buvusiose rajonuose (Naujininkuose, Šnipiškėse, Vilkpėdėje ir kt.), ankštuose, buitinių patogumų neturinčiuose butuose. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje tik maždaug ketvirtadalis miesto gyventojų turėjo vandentiekį ir kanalizaciją, kiek daugiau nei pusė – elektros energiją (V. Stravinskienė, 2015b).

Tiriant *pramonės, prekybos ir finansinių paslaugų sektorių plėtra XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje*, nagrinėtos Vilniaus m. finansinės institucijos, jų susiformavimas XIX a. pirmojoje pusėje, valstybinių, privačių ir kooperatinių kredito institucijų atsiradimas ir raida po baudžios panaikinimo reformos, Vilniaus miestiečių kreditavimo galimybės ir problemos (Z. Medišauskienė). Kadangi programos vykdymo eigoje buvo paskelbta serija Vlado Terlecko straipsnių, skirtų Lietuvos kredito institucijų raidai XIX a. – XX a. pradžioje, vengiant dubliuoti kitų jau atliktus tyrimus, tik apibendrintos paskelbtos publikacijos ir parengtas tekstas numatomai „Vilniaus istorijai“ apie Vilniaus miesto kredito institucijas ir miesto ūkio kreditavimo sąlygas.

Tema *Vilniaus miesto ūkinė raida Lenkijos valdymo metais*. Vilniaus miesto ūkinė raida 1919-1939 (1940) metais susijusi su keliais Lietuvos istorijai aktualiais ir iki šiol nepakankamai nagrinėtais, galbūt, ir įvertintais aspektais. Istoriografijoje yra rašyta apie Vilniaus miesto ir viso

Vilnijos krašto ūkį Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse (iš dalies ir per karą) bei 1939-1940 metais, kai jis jau buvo tapęs Pirmosios Respublikos dalimi. Tačiau apskritai laukia atsakymo šie dalykai: 1) Vilniaus vieta ir reikšmė Lietuvos ūkyje apskritai (nors 1920-1939 m. laikotarpiu apie Lietuvos ūkį įtraukiant Vilnių kalbėti galima tik sąlyginai); 2) kiekybinis Vilniaus pramonės, transporto, amatų, prekybos raidos 1919-1939 m. įvertinimas; 3) Vilniaus reikšmė visos Lenkijos ūkio sistemoje (taip pat maksimaliai tikslus kiekybinis apibūdinimas). Pagaliau, nors tai konkrečiu atveju gal ir nėra svarbiausia, mums norom nenorom tenka atsakyti į klausimą, kodėl lietuviai Vilniuje XX a. IV dešimtmėty buvo vos 1 iš 116 vilniečių. Mat mums norima primesti, kad lietuviai nuo XIX amžiaus Vilnių faktiškai jau buvo „pamiršę“, ir tik „litvomanai“ politiniais sumetimais Vilniaus problemą dirbtinai iškėlė XX amžiuje. Faktiškai šis klausimas ekonominio pobūdžio, t.y. daugiausia susijęs su Vilniaus ūkio raidos specifika, bet tai dar reikia pagrįsti faktais ir įrodomąją galią turinčiais argumentais. Šiuos aspektus turint galvoje, studijuota (kaupta ir analizuota) įmanoma statistinė medžiaga, mokslinė literatūra, palyginti, negausūs archyviniai šaltiniai, rinkta medžiaga apie pramonės ir prekybos įmones (savininkai, personalas, produkcija, kainos), miesto ūkį (transportas, ryšiai, komunalinės paslaugos, kainos). Kartu daug dėmesio skirta visos Lenkijos ūkio raidai ir rodikliams (tiek ūkio apskritai, tiek atskirų šakų). Tyrimas buvo praplėstas klausimu apie Lietuvos urbanizacijos pradžią ir regiono miestų ekonominę raidą, todėl rinkta ir sisteminta statistinė medžiaga ir apie Rygos, Ventspilio, Jelgavos, Daugpilio, Talino, Vitebsko, Kauno socialinę bei ekonominę raidą, analizuota atitinkama mokslinė literatūra. Tačiau nespėta surinkti reikiamo kiekio statistinės medžiagos ir ją apdoroti, kad gautų duomenų pagrindu būtų galima atlikti analizę ir kvalifikuotai parengti numatytą studiją. Ekonominiai tyrimai, paremti statistine duomenų analize, reikalauja ilgesnio parengiamojo darbo, juolab kad tiriant Vilniaus ūkį iki tol neturėta jokio įdirbio. Planuota studija kol kas neparengta.

Nagrinėjant *Vilniaus visuomeninį gyvenimą, visuomeninių, švietimo ir kultūros institucijų tinklo plėtrą XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje*, tirta *Vilniaus visuomeninio gyvenimo – draugijų veiklos XIX a. - XX a. pradžioje – tema* (Z. Medišauskienė). Analizuotas draugijų veiklos pobūdis, tikslai, jų tautinė sudėtis, tarpusavio ryšiai, stengiantis nustatyti Vilniuje veikusių draugijų tinklo struktūrą pagal veiklas ir tautinę sudėtį. Nustatyta, kad 1900-1914 m. Vilniuje ilgesnį ar trumpesnį laiko tarpą veikė negalutiniais duomenimis 181 draugija. Draugijos atstovavo daugumos mieste gyvenusių tautų interesus (lenkų, žydų, lietuvių, baltarusių, vokiečių, rusų), kai kurios daugiatautės organizacijos jungė narius bendrų interesų pagrindu. Draugijų veikla Vilniaus visuomenė sprendė aktualias problemas, kurių nespėdė valstybė. Šiuo požiūriu draugijų veikla liudijo besiformuojančią pilietinę visuomenę. Labiausiai daugiataučio miesto gyventojus vienijo profesinė, ūkinė, tam tikru mastu laisvalaikio veikla. Tačiau tautinis kriterijus stipriai įtakojo draugijų veiklą, ypač švietimo ir kultūros srityse – čia draugijos kūrėsi daugiausia tautiniu pagrindu. Religinis faktorius išliko svarbus labdaros, socialinės globos veikloje. Šiuo laikotarpiu draugijų veikla liudijo konkuruojančius pilietinį ir nacionalinį principus visuomeninių miesto organizacijų veikloje, nors stipriai įtakojo ir konfesinė priklausomybė (parengtas str. „*Vilniaus draugijų tinklo struktūra 1900-1914 m.*“ 1,1 aut.I. (Miestų tyrimai, 4).

Analizuota *lietuvių mokyklų raida 1920–1939 m. Vilniuje* su plačia retrospektyva į kitų etninių mažumų švietimo padėtį (V. Stravinskienė). Lenkijos vyriausybė vykdė etninių mažumų asimiliacijos programą, kurioje svarbi vieta teko švietimui. Jis turėjo palengvinti etniškai mišrių rytinių šalies teritorijų gyventojų polonizaciją, tokiu būdu lengvindamas ir Vilniaus bei jo krašto integraciją į Lenkijos valstybę. Siekiant šių tikslų, dažnai buvo taikytas represinis metodas, t. y. nelenkiškos mokyklos buvo uždaromos, privačių mokyklų steigimas ribojamas, nelenkai mokytojai perkeliama į šalies gilumą ar lenkiškas mokyklas. Tokios politikos pasekmės Vilniaus lietuviams ir kt. etninėms grupėms buvo jų mokyklų padėties radikalizacija ir valstybinių

mokyklų tinklo plėtimas. Nors Vilniaus m. gyventojai žydai, lietuviai, baltarusiai suvienijo pastangas išsaugoti mokyklas gimtąja kalba, tačiau palankių sprendimų buvo nedaug. Privačių nelenkiškų mokyklų ir jų mokinių skaičius Vilniuje 1920–1939 m. sumažėjo, sustiprėjo tokių mokyklų kontrolė. Vilniaus lietuviai neteko kelių pagrindinių ir vidurinių mokyklų. Išvada: per švietimo sistemą buvo vykdoma asimiliacinė politika; Lenkijos valdžia ribojo privačių etninių mokyklų tinklo didinimą ir plėtę kontroliuojamų valstybinių nelenkų dėstomąja kalba arba mišrių mokyklų skaičių (Stravinskienė, 2015a)

Tarpkonfesinių ir tarptetninių santykių įtamos vs. taikus religijų ir tautų sugyvenimas Vilniaus mieste XIX a. – XX a. pirmoje pusėje tematikoje, tiriant temą *Etninių ir religinių bendruomenių kultūrinė sąveika ir erdvinė sklaida XIX a. – XX a. pradžioje* (V. Petronis) buvo išskirtos dvi miesto etnokonfesinių bendruomenių kategorijos, sąlygiškai pavadintos „tradicinėmis“ ir „naujomis“. Pirmosiomis laikytos senosios Vilniaus bendruomenės (katalikai, judėjai, protestantai, musulmonai ir kt.), o antrosioms pagrinde atstovavo nuo XIX a. 5-tojo deš. Rusijos imperijos valdžios struktūrų formuota ir proteguota taip vadinama „naujoji“ stačiatikių bendruomenė, kurią pirmiausiai sudarė iš Rusijos vidinių gubernijų atvykę tarnautojai. Šių dviejų grupių kasdieniniai santykiai tapo viena centrinių viso tyrimo ašų.

Analizuojant situaciją prieš 1863-1864 m. sukilimą atskleista, kad daugiausiai tradicinių miesto etnokonfesinių bendruomenių santykius veikė stačiatikių metropolito Josifo (Semaškos) pastangos įtvirtinti „naujuosius“ stačiatikius kaip dominuojančią etnokonfesinę grupę, perimti religines ir viešąsias erdves, nekilnojamąjį turtą, patraukti kuo daugiau vilniečių pereiti į Stačiatikių bažnyčią ir kt. Tačiau dėl stiprių tradicinės bendruomenės (pirmiausiai katalikus) siejusių saitų ir silpnos vietinės imperinės valdžios paramos ši veikla neatnešė žymesnių rezultatų (Petronis, 2015).

Po sukilimo padėtis pasikeitė. Imperinės valdžios vykdytos „depolonizacinės“ ir „rusifikacinės“ politikos išdavoje vyko visų Vilniaus etnokonfesinių bendruomenių (tiek tradicinių, tiek ir naujų) silpnėjimas. Tam įtakos turėjo ir kiti išoriniai procesai, kaip antai: spartus miesto gyventojų skaičiaus didėjimas, miesto modernizavimas, naujų ideologijų atsiradimas ir kt. Tuo pat metu imperinės valdžios antilenkiška ir dalinai antikatalikiška politika ardė senąsias miesto socialines struktūras, leido susidaryti naujoms socialinėms erdvėms bei iškilti iki tol mažai besireiškusioms etnokonfesinėms grupėms (pavyzdžiui, lietuviams ir baltarusams).

Nemažą vietą tyrime užėmė ir didžiausios etnokonfesinės miesto bendruomenės – žydų – analizė. Šios bendruomenės tradicinė saviizoliacija kitų grupių atžvilgiu, religinis dogmatizmas tarnavo ne tik kaip konsoliduojantis mechanizmas, bet ir kaip savisaugos priemonė. Pastaroji funkcija ypač pasireiškė išorinėms jėgoms bandant keisti (asimiliuoti, integruoti ir pan.) Vilniaus žydus. Nepaisant to XIX a. paskutiniais dešimtmečiais ši bendruomenė neišvengė kaitos, ypač dėl liberalias, socialistines ar internacionalistines pažiūras propagavusio jaunimo (Petronis, 2016).

Po 1905 m. neramumų Vilniaus etnokonfesinėse bendruomenėse pastebimas gilesnis skilimas tautiniais pagrindais (ypač katalikų tarpe susidarius lenkų ir lietuvių grupėms). 1905 m. priimtas religinės tolerancijos aktas žymiai susilpnino iki tol valstybės palaikytą Stačiatikių bažnyčią bei sustiprino kitas bendruomenes, ypač katalikus. Visgi, laikotarpyje nuo 1906 iki 1914 m. etnokonfesinių bendruomenių santykiai persikėlė iš daugiau religinės į daugiau tautinę sferas (rengiamas str. "Kontrastų miestas: Vilniaus visuomenės transformacijos 1906-1914 metais").

Nagrinėjant *tarptetninius santykius Vilniuje 1920–1939 m.* (V. Stravinskienė) nustatyta, kad jie turėjo dvejopą pobūdį. Negausių, politiškai nereikšmingų gyventojų grupių (totorių, karaimų, vokiečių, latvių) ir gyventojų daugumos lenkų santykiai buvo nekonfliktiški ir ramūs.

Kiekybiškai ar politiškai reikšmingesnių, labiausiai susiorganizavusių etninių grupių (žydų, lietuvių, baltarusių) ir lenkų santykiuose būta įtampos ir priešiško. Lokalios lenkų valdžios institucijų pastangos riboti tų grupių veiklą sulaukdavo nepritarimo ir pasipriešinimo, kurį dažniausiai nuslopindavo represinės priemonės (organizacijų veiklos nutraukimas, leidinių konfiskacija, aktyvių narių areštai ir kt.). Tokia padėtis galiausiai atvedė į tai, kad Vilniaus gyvenimas dalinosi į atskirus pasaulius, kurie egzistavo paraleliai: gyventojai lenkai mažai žinojo ir domėjosi kitų tautybių gyvenimu, o pastarieji buvo „užsidarę“ žydiškajame, lietuviškajame ar baltarusiškajame pasaulyje (V. Stravinskienė, 2013b). Analizuojant Vilniaus m. konfesinių mažumų padėtį 1920–1939 m., atrasta, kad iš tuo metu Vilniuje veikusių 8 konfesijų, be jokios abejonės, dominuojančią padėtį turėjo katalikai. Mažai reikšmingos konfesijos (karaimai, totoriai, sentikiai) gyveno „aukso“ amžių, kitos (stačiatikiai, judėjai) valdžios buvo griežtai kontroliuojamos (parengtas str. „Wspólnoty narodowo-wyznaniowe w międzywojennym Wilnie” rinkiniui „Wileńska prowincja kościelna w latach 1925–1992”).

Lietuvos Respublika 1939 m. vykdė Vilniaus ir jo krašto integracijos į šalies gyvenimą procesą, kurio dalis buvo pilietybės suteikimas čia gyvenusiems asmenims. Vilniaus m. Lietuvos piliečiais tapo apie 50 proc. miesto gyventojų (iš apie 200 tūkst. miestiečių pasus gavo apie 100 tūkst.). Daugiausia galimybėmis tapti Lietuvos piliečiais naudojami lietuviai ir žydai, lenkai užėmė laukimo ar ignoravimo poziciją (Stravinskienė, 2016). Paliesta Vilniaus archyvų pirmosios ir antrosios sovietinės okupacijos metais likimo problema (parengtas str. „Władza sowiecka i archiwa Wilna: trudny okres (1939–1941, 1944–1945)”, 0,7 aut.l. (*Archiwa Polski i Europy: wspólne dziedzictwo – różne doświadczenia*)).

1.6. Atliekant Vilniaus, kaip sovietinės Lietuvos sostinės tyrimus, nagrinėta tema:

Vilniaus valdymo sovietmečiu klausimas (S. Grybkaukas). Aiškintasi, ką reiškė vadovauti sovietinės Lietuvos sostinei, esant tokiai centralizuotai politinei sistemai, kokia buvo Sovietų Sąjungoje? Jei svarbiausi nutarimai, priimti Kremliuje ar Senojoje aikštėje, buvo tik retransliuojami vietoje, laikantis griežto hierarchinio principo – Maskva – respublikos vadovybė – miesto lygmuo, kodėl svarbi galėtų būti atskiro miesto, kad ir respublikos sostinės, analizė? Gilinant į sovietinės periferijos valdymo problematiką, į sovietmečiu egzistavusį miesto valdymą pažvelgta keliais probleminiais aspektais, kurių atskleidimas gali prisidėti prie sovietinės imperijos ar sovietinės etnofederacijos, kaip politinės erdvės, geresnio supratimo.

Svarbiausioji problema yra susijusi su miesto politiniu dėmeniu. Ką reiškė sovietinės respublikos sostinės statusas esant nominaliam, ar tiksliau sakant – fiktyviam savarankiškumui? Sovietinė nacionalinė politika siekė plėtoti kultūrinį respublikų tapatumą, neprieštaraujantį tolesnei sovietizacijai. Tai reiškė nacionalizmo institucionalizavimą, jo politinės raiškos valdymą ir pajungimą sovietizacijos tikslams. Skatindami tokius tautiškumo etnografinius žymenis kaip kalba ir kultūra, sovietiniai ideologai siekė užkardyti politinę nacionalizmo raišką. Šiame kontekste respublikos sostinė buvo išskirtinis miestas, kurio ekonominė plėtra ir dėmesys kultūrai turėjo demonstruoti respublikos gyventojams sovietinių vadovų dėmesį jų gimtajam kraštui ir simbolizuoti nacionalinės kultūros sužydėjimą „tautų draugystės“ šalyje, skatinti jų lojalumą.

Pati sovietinė federacinė sąranga, kuri ir tuo metu gyvenusiems, ir šiandien į sistemą retrospektyviai žvelgiantiems gali atrodyti buvus stabili ir nekintama, nubrėžta dar 1922 m. pabaigoje formaliai įkuriant Sovietų Sąjungą, iš tiesų turėjo savo priešistorę bei alternatyvas. Visada egzistavo respublikinio struktūravimo alternatyva – SSRS politinės ir ūkinės erdvės ekonominis rajonavimas ir respublikų valdymo politinio dėmens menkinimas. Todėl sostinės politizacija galėjo neatitikti tautų suartėjimo ir suliejimo strategijos. Laikantis tautų suartėjimo ir suliejimo linijos, sostinė turėjo būti ne išskirtinis, o tik eilinis, nors ir didžiausias respublikos

pramoninis ir kultūros centras. Politizuoti sostinės kaip tam tikros respublikos, kurioje dominuoja viena – titulinė tauta, centro reikšmę siekė „tautų draugystės“ pakopa apsiribojusi aukščiausia respublikos nomenklatūra, nes tolesnis internacionalizmo paskatintas tautų suartėjimas ir susilieėjimas galėjo sugriauti jos pačios egzistavimo pagrindą. Sostinės klausimas buvo svarbi politikos tarp centro ir respublikos sudedamoji dalis. Galima būtų net teigti, kad Vilniaus nomenklatūra, jos statusas yra tiek svarbus, kiek jis išreiškė ir leidžia atskleisti šį politinį santykį. Vilniaus miesto pirmojo sekretoriaus F. Bieliausko atleidimo istorija 1963 metais puikiai atskleidžia, kad Maskva ne visada griežtai laikėsi hierarchinės logikos, savo nutarimais „ugni nukreipdavo“ ne vien į respublikos valdžią, bet kartais šią apeidama – į sostinės vadovybę. Toks žingsnis nebuvo susijęs vien su konkrečia miesto situacija – tai labiau buvo užuomina ir nurodymas respublikos valdžiai spęsti klausimus. Apie perkeltines biurokratinės reikšmės (kritikuojant Vilniaus partinius vadovus omenyje turėta ir respublikos vadovybė) galime suprasti iš buvusio miesto pirmojo sekretoriaus F. Bieliausko pasakojimo apie SSKP CK sekretoriaus V. Titovo užsipuolimą. Iš jo laiško matyti, kad centro funkcionieriams labiau rūpėjo ne partinio vadovavimo Vilniaus miestui problemos, bet siekia pasinaudojant Vilniaus situacija pakenkti respublikos vadovams (Grybkauškas, 2015). Atlikus tyrimą prieita prie išvados, kad politizuoti sostinės, kaip tam tikros respublikos, kurioje dominuoja viena – titulinė tauta, centro reikšmę siekė „tautų draugystės“ pakopa apsiriboti pageidavusi aukščiausia respublikos nomenklatūra. Ji buvo suinteresuota pabrėžti respublikos sostinės reikšmę, išskiriant Vilnių iš kitų respublikos miestų. Respublikos nomenklatūros ambicija valdyti Maskvos jai patikėtą respublikos teritoriją vedė į nuolat iškylančias įtampas su sąjunginėmis ministerijomis bei šioms pavaldžiomis įmonėmis. Sąjunginių ministerijų ir joms pavaldžių įmonių plėtra atitiko ir miesto interesus. Ji didino miesto gyventojų ir pramoninio personalo skaičių, o kartu ir už miestą atsakingų vadovų politinį svorį. Tačiau sąjunginių įmonių augimas prieštaravo respublikos nomenklatūros norams plėtoti respublikinio pavaldumo pramonę ir paslaugų sektorius. Vis dėlto, nors sovietinė sistema, jos ūkio valdymo sankloda ir jų poveikis miesto vadovų statusui galėjo paskatinti Vilniaus pirmąjį sekretorių neremti lietuviškosios nomenklatūros partikuliaristinės, ekonominio nacionalizmo darbotvarkės, vis dėlto Vilniaus miesto vadovų, o ypač jo pirmojo sekretoriaus į(si)traukimas į aukščiausios respublikos nomenklatūros tinklą buvo svarbus išeities momentas ir būdas spręsti sovietinės Lietuvos ir Vilniaus kaip miesto interesų konfliktus (Grybkauškas, 2016).

2. uždavinys: Vilniaus miesto istorijos šaltinių paieška, tyrimai, skelbimas

2.1. Numatomam galutinai sukomplektuoti ir išleisti antrame programos įgyvendinimo etape *Vilniaus istorijos šaltinių rinkiniui* atrinkta 200 dokumentų:

12 Vilniaus Konsistorijos XV-XVI a. pradžios dokumentų (bažnyčios teismų dokumentai iš LMAVB ir Gniezno archyvo); 46 XVI a. dokumentai iš Lietuvos Metrikos ir Archiwum Główny Akt Dawnych (AGAD, Varšuva) fondų; 34 XVI a. dokumentai apie Vilniaus valdymą, prekybą ir amatus, miestiečių prievoles ir nekilnojamąjį turtą, įvairių religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą ir pan.; 3 XVII-XVIII a. dokumentai iš AGAD'o, Lenkijos mokslų akademijos bibliotekos Krokuvoje ir LVIA; pranešimai iš Vilniaus periodiniame leidinyje „Supplement do gazet wileńskich“: 1761 m., nr. 43, pranešimas iš Vilniaus 1761 10 24, apie LDK didžiojo raštininko Mykolo Bžostovskio kapelmeisterio atvykimą (sugrįžimą) į Vilnių iš Vakarų Europos, jo atsivežtų muzikos instrumentų ir muzikinės kūrybos aprašymas; 1761 m., nr. 10 ir 15, pranešimai iš Vilniaus, atitinkamai, 1761 03 07 ir 04 11, apie LDK didžiojo etmono Mykolo Kazimiero Radvilos „Žuvelės“ atvykimą į Lietuvos Vyriausiąjį Tribunolą, sutiktuves, banketą. Ir apie jo išvykimą; 1761 06 15, nr. 25, pranešimas iš Vilniaus: apie Tribunolą ir Vilniaus akademijos studentų surengtą Tribunolo deputatams pasirodymą su poetikos pasiekimų

demonstravimu. Įvykių Vilniuje aprašymai Lietuvos didikų dienoraščiuose: LDK kanclerio Karolio Stanislovo Radvilos dienoraščio fragmentai apie: a) LDK Iždo Tribunolo sesiją 1700 m.; b) kunigaikščių Višniovekių apšaudymą Vilniuje 1700 m.; c) Vyriausiąjį Tribunolą Vilniuje 1700 m.; d) Valkininkų mūšį 1700 11 18 bei bajorijos įžygiavimą po pergalės į Vilnių; 17 pranešimų iš XVIII a. Vilniaus periodikos apie Vilniaus ir vilniečių gyvenimą; 10 dokumentų iš Lietuvos (LMAVB) ir Lenkijos (Varšuva, Krokuva, Torunė) archyvų ir bibliotekų apie LDK Iždo tribunolo veiklą Vilniuje XVIII a. pradžioje; Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios senosios observancijos karmelitų vienuolyno 1798 m. pranešimas; Vilniaus vokiečių audėjų cecho 1831 m. įstatai (LVIA); Vilniaus gubernatoriaus raštas Vilniaus policmeisteriui dėl Vilniaus bernardinų ir pranciškonų konventualų vienuolynų uždarymo, 1864 08 08 (Lietuvos valstybės istorijos archyvas); 9 dokumentai apie Vilniaus priemiesčių raidą XIX a., miesto savivaldos funkcionavimą, amatus, miestiečių gyvenimo sąlygas ir pan. (LVIA, BN); apie 1905 m. revoliuciją Vilniuje: M. Davainis – Silvestaitis. Dienyno užrašai (1905 m.), LLTI RS; 4 dokumentai apie Vilniaus gyventojų padėtį Pirmojo pasaulinio karo metu (visų tautų Vilniaus gyventojų organizacijų memorialai okupacinei valdžiai); Memorandumas Vilniaus miesto ir krašto gyventojų tautybėmis paskirstymo klausimu, MAVB RS; Vilniaus m. gyventojų etninė-demografinė sudėtis 1941 m. sausio 1 d., MAVB RS; 1931 12 10 pranešimas apie 1931 m. gyventojų surašymą, MAVB RS; Statistiniai duomenys apie Vilniaus vaivadijos parapijiečių etninę sudėtį 1934 m., MAVB RS; Vilniaus m. seniūno pranešimas Vilniaus vaivadijos Saugumo skyriui apie represijas prieš lietuvius, LCVA; Vilniaus m. komisaro 1925 03 31 sprendimas padalinti miestą į zonas, LCVA; Vilniaus m. Valstybinės policijos komendantūros 1922 06 14 pranešimas apie lietuvius, LCVA; 1939 02 09 Vilniaus m. Centrinio statistikos biuro viršininko W. Pac-Pomarnacki raštas Vyriausiajai statistikos valdybai Varšuvoje apie netikslią miesto gyventojų apskaitą, LCVA; Ataskaita apie Lenkijos Respublikos vyriausybės delegato Vilniuje veiklą 1920 12 23–1921 07 01, LCVA; Ataskaita apie II visuotinį gyventojų surašymą Vilniuje, LCVA; Vilniaus m. seniūno 1922 08 19 raštas Lenkijos Respublikos delegatui Vilniuje apie miesto gyventojų pabėgėlių skaičių, LCVA; Apžvalginė ataskaita apie 1922 01 08 rinkimų į Vilniaus seimą rezultatus. V. sl., NAA; 12 dokumentų iš LCVA ir LYA apie Vilniaus miesto įvairių tautų švietimo padėtį, lietuviškų švietimo draugijų veiklą 1923–1932 m. bei Vilniaus butų fondo situaciją XX a. 5-ame dešimtmetyje; Informacija apie lietuvių organizacijas Lenkijoje XX a. IV deš. (duomenys apie Vilniaus lietuvių veiklą – V. S.), NAA; 14 dokumentų iš Lietuvos valstybės centrinio archyvo apie tarpukario Vilniaus tautinių mažumų padėtį, lietuvių veiklą, vilniečių kasdienybę; Memorialas apie Vilniaus m. žydų bendruomenę 1919 m., Naujųjų aktų archyvas (NAA); Informacija apie Vilniaus moterų nakvynės namus (XX a. 4 deš.), NAA; Žydų prašymai dėl kapinių Antakalnyje išplėtimo, NAA; Lenkijos URM 1937 01 23 raštas dėl lietuvių mokytojų sąjungos likvidavimo, NAA; Vilniaus vaivadijos valdybos Visuomeninio politinio skyriaus 1937 12 17 pranešimas lietuvių klausimu, NAA; Lenkijos VRM 1937 11 16 raštas dėl Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos uždarymo, NAA; Rytinių žemių civilinės valdybos komisaro 1919 m. potvarkio dėl Vilniaus m. ribų nuorašas, LCVA; Lenkijos VRM potvarkio dėl didžiojo Vilniaus padalijimo į zonas ir statybos sklypų dydžius, LCVA; Lietuvos raudonojo kryžiaus Vilniaus skyriaus vicepirmininko I. Jurkūno-Šeiniaus 1940 IV 10 raštas Lietuvos raudonojo kryžiaus pirmininkui dėl Lietuvos pilietybę priėmusių lenkų šelpimo, LCVA; Vilniaus m. burmistro ir sekretoriaus 1940 VII 12 raštas Vilniaus m. ir apskrities viršininkui apie Vilniaus m. gyventojus, LCVA; Vilniaus m. burmistro ir sekretoriaus 1940 VII 02 raštas dėl Vilniaus bedarbių, LCVA; SSRS Ministrų tarybos 1954 07 02 nutarimas Nr. 1334 "Dėl priemonių tolesniam pramonės įmonių, gyvenamųjų namų ir kultūrinės buitinės paskirties objektų vystymui Vilniaus mieste" (Rusijos ekonomikos istorijos archyvas).

2.2. Parengti ir publikuoti planuoti du *XVII a. vidurio Maskvos okupacijos Lietuvoje šaltinių* tomai: T. III ir T. IV (žr. publikacijų sąrašą; E. Meilus) Programos rėmuose sudaryti dokumentų

rinkiniais, parengti šaltinių publikacijų įvadai, komentarai, asmenų ir vietų rodyklės.

2.3. *Mykolo Römerio Dienoraščio rengimas spaudai* (R. Miknys):

Programos vykdymo laikotarpiu parengti spaudai ir paskelbti planuoti trys M. Römerio Dienoraščio tomai, kuriuose labai daug vietos skirta Vilniaus problemos aptarimui. Publikacijos išplečia 1921-1923 m. Vilniaus visuomeninio, politinio ir kultūrinio gyvenimo tyrimų galimybes, įgalina naujai interpretuoti, pagilinti Vilniaus kaip sostinės poveikio Lietuvos modernaus valstybingumo raidai tyrimus. Be abejo, jos pasitarnaus ir rengiant Vilniaus istorijos sintezę (žr. publikacijų sąrašą).

2.4. *Vilniaus archeologijos atlasas (duomenų bazė)*. (O. Valionienė)

Vykdamą programą parengtas ir viešai prieigai paskelbtas „Vilniaus archeologijos atlasas. 2016“. <http://www.istorija.lt/visi-skaitmeniniai-istekliai/> (Vilniaus archeologijos atlasas. 2016)

Vilniaus archeologijos atlasas - interaktyvi geografinės informacinės sistemos duomenų bazė, kurioje surinkti Vilniaus archeologiniai tyrimai nuo 1933 iki 2016 metų. Šaltiniai – archeologinių tyrimų ataskaitos (Lietuvos istorijos instituto archyvas, Vilniaus apskrities archyvas, Kultūros paveldo centro paveldosaugos biblioteka, Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės Valdovų rūmų archyvas), tyrimų publikacijos (periodinis leidinys „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“, kiti leidiniai), disertacijos Vilniaus archeologijos tema. Viso į duomenų bazę įtrauktos 1677 archeologinių tyrimų ataskaitos (1488 archeologiniai objektai). Tyrimų duomenys susisteminti remiantis archeologų išvadomis.

Nuo pirmojo Vilniaus archeologijos atlaso, publikuoto 2006 metais (Vaitkevičius, G., Valionienė, O., Sarcevičius, S. Vilniaus archeologijos atlasas. Vilnius, 2006. ISBN 9986-780-87-X, <http://www.istorija.lt/>) naujasis atlasas skiriasi dviem svarbiais aspektais:

- 1) buvo patikslinta 1933-2006 metų tyrimų apimtis, atlasas papildytas 2006-2016 m duomenimis (552 archeologiniai objektai, arba 37 % visų Vilniaus tyrimų).
- 2) pasirinktas kitoks informacijos pateikimo principas. 2006 metų Vilniaus archeologijos atlasas – skaitmeninis brėžinys (CAD formatas). Naujas atlasas – interaktyvi geografinė informacinė duomenų bazė (GIS) su informacijos paieškos ir atrankos galimybėmis, publikuojama internete.

Atlasą sudaro interaktyvus žemėlapis LKS-94 koordinacijų sistemoje, kuriame sužymėti archeologinių tyrimų plotai ir šurfai tokiu tikslumu, kokiu jie pateikti ataskaitų situaciniuose planuose. Vartotojui suteikiama archeologinių tyrimų paieškos galimybė pagal tyrimų vietą, ataskaitos autorių ir pavadinimą, tyrimų ir ataskaitos įteikimo metus, ataskaitų saugojimo vietas (tuo atveju, kai keli ataskaitos egzemplioriai saugomi skirtinguose archyvuose, nurodyti visi archyvai). Suregistruotos tyrimų publikacijos moksliniame-informaciniame leidinyje „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“. Suregistruoti duomenys apie kultūrinį sluoksnį. Nurodytas ištirto kultūrinio sluoksnio storis, įžemio gylis, arba tyrimų ploto gylis (kai įžemis nepasiektas), ankstyviausio sluoksnio chronologija, atsitiktinių (ankstesnių nei pats sluoksnis) radinių chronologija. Suregistruotos mūrinės ir medinės architektūros, įtvirtinimų, kelių ir gatvių, palaidojimų radimvietės, amatai, lobiai ir kiti individualūs radiniai, aprašyti ataskaitų išvadose.

Šiuo metu atlasas instituto tinklalapyje patalpintas PDF versija, kol bus įdiegtas „ArcGIS online“ programinis paketas ir vartotojai galės naudotis visomis atlaso funkcijomis pilnai.

2.5 XVII – XVIII a. *Vilniaus pajamų ir išlaidų knygų publikavimas*. Programoje neplanuotas darbas, atsiradęs iš poreikio pakeisti A. Urbanavičiaus veiklos pobūdį. Vilniaus miesto pajamų ir išlaidų knygos yra labai svarbus Vilniaus istorijos šaltinis, tyrėjų kol kas mažai naudojamas. Šiuo metu perrašytos ir su archeografiniais komentarais viešai prieigai paskelbtos 1672, 1674-

1676 m. pajamų ir išlaidų knygos. Suformuotas internetinis išteklius „1672,1674-1676 mokestinių metų Vilniaus miesto pajamų ir išlaidų knygos“, patalpintas LII talpykloje:

<http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/2467/Saltiniai%20%20Vilniaus%20m.%20pajamu%20ir%20islaidu%20kn..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3. uždavinys: Seminarų Vilniaus miesto istorijos temomis rengimas.

2012-2016 m. surengti 6 seminarai.

2012 m. Seminaras „Vilniaus istorijos ištyrinėtos ir tyrinėtinos problemos; miestų istorijos tyrimų metodologija“. Seminaro metu aptartas sociotopografinis tyrimų metodas, jo panaudojimas Lietuvoje ir galimybės (V. Pugačiauskas). V. Jogėla pristatė miestų tyrimų situaciją Vokietijoje – miestų tyrimus vykdančias institucijas, tyrimų temas, taikomas metodologijas. Londono tyrimams panaudotą socialinės miestų istorijos metodą pristatė Z. Medišauskienė. Aptartos pirmaisiais programos veiklos metais iškilę problemos.

2013 m. gruodžio 17 d. seminaras „Tarpkonfesiniai ir tarpetniniai santykiai Vilniuje“.

Perskaityti pranešimai:

R. Jonaitis, Stačiatikių bendruomenė Vilniuje XIII-XIV a., kapinyno Bokšto g. duomenimis

S. Rowell, Bet kokio pagonio, koks tas laiškiniukas bebūtų, dokumentas priimtinas

E. Meilus, Etniniai ir konfesiniai santykiai Vilniuje *Tvano* metu (1655-1661 m.)

E. Gimžauskas, Tautiniai santykiai Vilniuje 1918 - 1919 m. sandūroje

V. Stravinskienė, Tarpetniniai santykiai Vilniuje 1920–1939 m.

D. Baronas, Vilniaus istorijos šaltinių paieška 2013 m.

2014 m. lapkričio 25 d. d. seminaras „Religinis gyvenimas Vilniuje“.

Perskaityti pranešimai:

Bažnytinės procesijos Vilniuje XX a. pradžioje (A. Katilius)

Romos katalikų religinis gyvenimas/religingumas XIX amžiaus Vilniuje. Keletas epizodų rodančių jų raišką ir reglamentavimą (V. Žaltauskaitė)

Religinis gyvenimas Vilniuje 1920–1939 m. (V. Stravinskienė)

Religinis gyvenimas Vilniaus arkivyskupijoje 1939-1949 m.: kontrastas tarp Vilniaus ir „Kauno Lietuvos“ (R. Laukaitytė)

2015 m. gruodžio 15 d. seminaras „Vilniaus švietimo ir demografijos istorijos problemos“.

Seminare perskaityti šie pranešimai:

Gintarė Džiaugytė, XVII-XVIII a. Vilniaus miestiečių santuoka bažnytinių metrikų šviesoje.

Olga Mastianica, Kai išsilavinimas tampa galia: švietimas Vilniuje 1905-1904 metais.

Edmundas Gimžauskas, Švietimas Vilniuje Pirmojo pasaulinio karo metais.

Vitalija Stravinskienė, Vilniaus miesto lietuvių mokyklos: tarp išlikimo ir asimiliacijos (1920-1939 m.)

Programoje buvo planuota surengti du seminarus, skirtus demografinėms ir švietimo problemoms. Tačiau seminarui numatytu laiku nepavykus sukviesti daugiau Vilniaus gyventojų demografiją tiriančių mokslininkų (jų yra vienetai), buvo išklaustytas tik vienas pranešimas demografijos tema. Po pranešimo diskutuota Vilniaus miesto gyventojų demografinių tyrimų šaltinių klausimu, pastebėta tokių šaltinių stoka XVII-XVIII amžiuje ir esančių šaltinių ribotumas, neleidžiantis atlikti pilnaverčių demografinių tyrimų. Pastebėta, kad šių problemų nebelieka XIX a., pakitus metrikų knygų pobūdžiui, nepalyginamai daugiau jų išlikus, todėl demografiniai tyrimai remiantis XIX a. ir vėlesnių amžių šaltiniais būtų žymiai iškalbingesni. Tačiau nėra tokius tyrimus atliekančių mokslininkų.

2016 m. surengti seminarai:

„Vilniaus vadovai (po)sovietmečiu: asmenybės, projektai ir politika“. Perskaityti pranešimai:
Saulius Grybkauskas, Sovietmečio Vilniaus partiniai vadovai;
Marija Drėmaitė, Sovietmečio Vilniaus architektai;
Skaidra Trilupaitytė, Naujojo tūkstantmečio Vilniaus kultūros politika

Seminaras – diskusija „Vilniaus ir Vilniaus karšto lituanizacijos XX amžiuje“. Diskusijoje dalyvavo Dangiras Mačiulis, Rimantas Miknys, Vladas Sirutavičius, Vitalija Stravinskienė, Artūras Svareuskas, Darius Staliūnas.

4 uždavinys: Tęstinio leidinio „Miestų praeitis“ leidyba

2012 m. išleistas tęstinis leidinys *Miestų praeitis*, 3, Vilnius: Edukologija, 2012. [Elektroninė laikmena CD] ISSN2029-4220 <http://www.istorija.lt/html/mts/mp3/index.htm>

2014 m. sukomplektuotas „Miestų praeities“ 4 numeris, buvo pateikta paraiška leidinio leidybai į Lituanistikos plėtros programos IX kvietimą. Tačiau leidinys finansavimo negavo. Dėl vyr. redaktoriaus užimtumo (monografijos rengimo) ir ukrainiečių kolegų laiku neparengtų straipsnių, kuriais nutarta papildyti leidinį, daugiau leidinio numerių neišleista.

5 uždavinys. Žinių apie Vilniaus praeitį populiarinimas.

1) Populiarių leidinių rengimas:

Sudarytas populiarių tekstų apie Vilnių leidinys „*Įdomioji Vilniaus istorija*“ (9 aut.l.). Knygos turinys:

1. Apie daiktus ir žmones: daiktai vilniečių kasdieniniame gyvenime XVIII amžiuje (Jolita Sarcevičienė)
2. Moteris bajorė XVIII amžiaus Vilniuje – smurtininkė ir auka (Dominykas Burba)
3. Burtai ir raganavimas XVIII amžiaus Vilniuje (Dominykas Burba)
4. Nesėkmingas Vilniaus mergaičių gimnazijos abiturientės bandymas tapti dantų gydytoja... (Olga Mastianica)
5. Vilniaus metų laikai: Vilniaus kasdienybė 1868-1869 metais (parengė Vytautas Petronis)
6. Įvykiai Vilniuje XIX ir XX amžių sandūroje: oficialioji kronika (Tatjana Voronič)
7. Miestas ir vaikai: rūpestis vaikų gerove Vilniuje XX a. pradžioje (Zita Medišauskienė)
8. Vytauto gatvė – mano praeities ir prisiminimų šalis (Marius Jonaitis)

Sudaryta antologija „*Vilnius amžininkų akimis*“:

Turinys:

1. Vilniaus aprašymas, XVI a. pabaiga (Samuel Lewkenor, *A discovrse not altogether vnprofitable, nor vnpleasant for such as are desirous to know the situation and customes of forraine Rities without traueilling to see them. Containing a Discourse of all those Rities wherein doe flourish at this day priuiledged vniuersities.* Written by Samvuel Levvkenor, Gentleman, London 1600 [77 fol.]
2. Religinių riaušių XVII a. Vilniuje aprašymas (Eleazar Gilbert, *News from Poland. Wherein is declared the cruell practice of the Popish Clergie against the Protestants, and in particular against the Ministres of the City of Vilna, in the great Dukedome of Lithuania, under the Government of the most ilustriuos Prince, Duke Radzivill. Faithfully set downe by Eleazar*

Gilbert, Ministre to the foresaid Price, and Preacher to the Scots Congregation in Keydon. Read in over, and you shall find it a most unparalell'd story for barbarous Treacherie, London 1641 [32 p.]

3. Mūšio prie Vilniaus 1734 01 30 tarp Rusijos kariuomenės ir Lietuvos konfederatų bei po to įvykusio Vilniaus miesto nusiaubimo aprašymas iš generolo Levo Izmailovo raportų imperatorei Annai Ivanovnai (RGADA);

4. Lydos stalininko (Daniel Kazimierz Szyszko) žmonos laidotuvių Vilniuje šv. Jonų bažnyčioje 1742 m. aprašymas (LVIA, (orig.): Dyjariusz albo notacyje roku całego, to jest 1742 obrządków różnych, zwyczajów, kościoła św. jańskiego Soc. Jesu w tymże roku zachowanych za wolą i konsensem przelożonych Societatis, każdej niedzieli i świąt rozmaitych czas dzwonienia na nieszpory, msze solenne i nie solenne, to jest farskie, także ceremonie kościelne, różne i różnych czasów obserwowane i z pilnością wykonnotowane dla wygody zakrystyjana ten memoriał sporządzony AD Majorem DEI Gloriam.);

5. J. Martovas, Vilnius rusintojų priespaudoje (Ю. Мартов, Записки социаль-демократа. Москва, 1924, с. 165-176);

6. „Vilniaus kančių metas kare“ (įvykių kronika, kai traukiasi rusai ir ateina vokiečiai); prof. dr. J. Partschas „Dėl Vilniaus paėmimo“ (vokiškas požiūris į Vilniaus užėmimą); dr. F. Bregmannas „Kaizerio apsilankymas Vilniuje“ (*Das Litauen-Buch. Eine Auslese aus der Zeitung der 10 Armee*, Druck und Verlag: Zeitung der 10. Armee, 1918, p. 116-132, 132-134, 134-137);

7. O. Wiohrle, „Vilnius. Kultūra ir miesto paveikslas“ (*Das Land Ober Ost. Deutsche Arbeit in den Verwaltungsgebiet en Kurland, Litauen und Bialystok-Grodno*, Stuttgart und Berlin: Verlag der Presseabteilung Ober Ost, 1917, p. 42-59);

8. 1969 m. šveicarų žurnalisto įspūdžiai apie Vilnių (LCVA).

2) Paskaitų ciklai visuomenei:

Paskaitų ciklas „Vilniaus skaitymai. 2014“. Perskaitytos 6 paskaitos.

Paskaitų ciklas „Vilniaus skaitymai. 2015“. Perskaityta 11 paskaitų (paskaitų sąrašus žr. Ataskaitos 5 dalyje).

Be to visuomenei programos dalyviai perskaitė 9 paskaitas gidams Vilniaus gidų mokymo kursuose; 12 viešų paskaitų, paskelbė 3 mokslo populiarinimo straipsnius; dalyvavo 8 TV ir radijo laidose, kuriose pristatė savo tyrimų rezultatus.

Paraiška, teikta KRF filmui apie Kreivąjį miestą kurti, finansavimo negavo. Tačiau pagal Lietuvos istorijos instituto ir televizijos Europa TV bendradarbiavimo sutartį programos dalyviai 2012 m. dalyvavo kuriant keturių serijų televizijos filmą „Vilnia – Vilniaus motina“.

Programos dalyviai S. Sarcevičius, O. Valionienė dalyvavo mokslo populiarinimo projekte "Mokslas ir Tu", kuriant trumpą filmą "Čia buvo Kreivasis miestas. Kodėl jo neatstatė?" <http://mokslasirmenas.lt/mokslas-ir-tu/> 2014 m

Apie sklaidą daugiau žr. Ataskaitos 5 dalyje.

4. PUBLIKUOTI MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

Pateikiami vykdant Programą paskelbtų mokslinių tyrimų rezultatų publikacijų bibliografinis sąrašas su internetinių prieigų (jei jos yra) nuorodomis.

Biomedicinos, fizinių, technologijos ir žemės ūkio mokslų sričių Programų vykdytojai pateikia tik monografijų ir periodiniuose mokslo leidiniuose, turinčiuose cituojamumo rodiklį (angl. Impact Factor), „Web of Science“ duomenų bazėje publikuotų straipsnių bibliografinius aprašus, patentus.

Monografijos:

1. Sarcevičius, Saulius, Valionienė Oksana, Pugačiauskas, Virgilijus. Kreivoji pilis: tarpdisciplininių tyrimų atvejis / Lietuvos istorijos institutas. – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016. – 284 p.: iliustr. - Santr. angl.. – Bibliogr., p. 273–280, ir išnašose. – Asmenų r-klė: p. 281–283. ISBN 978-609-8183-21-4

Šaltinių publikacijos:

1. *XVII a. vidurio Maskvos okupacijos Lietuvoje šaltiniai. T. 3: 1658 ir 1663 m. Vilniaus miesto tarybos aktų knyga* / parengė Algimantas Kaminskas, Milda Kvizikevičiūtė, Elmantas Meilus; Lietuvos istorijos institutas. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015. – 292 p., [16] iliustr. lap. – Santr. angl., lenk., rus. – Bibliogr.: p. 257-260. – Asmenvardžių ir vietovardžių r-klės: p. 261-279. – ISBN 978-9955-847-44-1 (bendras), ISBN 978-9955-847-98-4

2. *XVII amžiaus vidurio Maskvos okupacijos Lietuvoje šaltiniai. T. IV: Pabėgėlių iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Prūsijoje 1656 m. sąrašai*, sudarė E. Meilus, parengė M. Čiurinskas, I. Ilarienė, A. Kaminskas, E. Meilus, E. Rimša, Vilnius, 2016, ISBN 978-9955-847-44-1 (29 a.l.);

3. *Acta primae Visitationis diocesis Vilnensis anno Domini 1522 peractae. Vilniaus Kapitulos archyvo Liber Iib atkūrimas* / sudarė, parengė S. C. Rowell. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015. – LXXIX, 290 p.: iliustr., faks. – (Historiae Lituaniae fontes minores: HLFM / Lietuvos istorijos institutas; redakcinė kolegija: Mintautas Čiurinskas... [et al.] ; 8). - Tekstas liet., lot.; dalis gretut. teksto liet., angl.. – Bibliogr. išnašose ir p. 278– 288. ISBN 978-609-8183-09-2

4. *Mykolas Römeris, Dienoraštis. 1921 m. sausio 13-oji – 1921 m. lapkričio 7-oji.* / Sudarytojas ir mokslinis redaktorius R. Miknys. Paaiškinimai - J. Jurkiewiczzius ir R. Miknys. Iš lenkų kalbos vertė Vaiva Grigaitienė. - Vilnius: Versus aureus, 2012. XIX, 458 p. ISBN 978-9955-34-360-8

5. *Mykolas Römeris, Dienoraštis. 1921 m. lapkričio 9-oji – 1922m. birželio 15-oji* / Sudarytojas, ir mokslinis redaktorius R. Miknys. Paaiškinimai R. Miknys. Iš lenkų kalbos vertė Vaiva Grigaitienė. - Vilnius: Versus aureus, 2013. – 341 p. ISBN 978 – 9955 -34 – 360 – 8.

6. Römeris, Mykolas. *Dienoraštis. [Kn.7]: 1922 m. birželio 16-oji-1923 m. balandžio 10-oji* / Lietuvos istorijos institutas; [sudarytojas ir mokslinis redaktorius Rimantas Miknys]; iš lenkų kalbos vertė Vaiva Grigaitienė; [lenkišką tekstą dešifravo Rimantas Miknys]. – Vilnius: Versus aureus, [2016]. – XXVIII, 364 p.: iliustr., faks., portr. – Kn. taip pat: Įvadas. Senosios ir moderniosios Lietuvos tapatybių kryžkelės Mykolo Römerio biografijoje / Rimantas Miknys, p. VII-XXVII. – Bibliogr. įvado išnašose. – Asmenvardžių ir vietovardžių r-klės: p. 327-335. ISBN 978-9955-34-603-6

Tęstinis mokslo leidinys:

Mokslo straipsniai:

1. D. Baronas (2012, a), „Stačiatikių Šv. Dvasios brolijos įsisteigimas Vilniuje 1584–1633 m.“, *Bažnyčios istorijos studijos*, 2012, t. 5, p. 47–97, santrauka anglų k. p. 411–414. (ISSN 1392-0502) [Leidiny s faktiškai išleistas 2013 m.]
2. D. Baronas (2012, b), „Perkūno šventykla Vilniuje: senų mitų ir naujų mokslinių tyrimų nedermė“, *Naujasis Židinys–Aidai*, nr. 7, 2012, p. 442-447. ISSN 1392-6845. Straipsnis taip pat buvo skelbtas 15 minučių portale: <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/istorija/perkuno-sventykla-vilniuje-senu-mitu-ir-nauju-moksliniu-tyrimu-nederme-582-289815> (2012 m. gruodžio 19 d.).
3. D. Baronas (2013, a), „Didaktinis Petro Skargos požiūris į rusėnus“, in: *Petras Skarga ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra*, parengė M. Čiurinskas (serija: *Senoji Lietuvos Literatūra*, 35–36), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, p. 217–238 (ISSN 1822-3656). [Leidiny s išleistas 2015 m., nors su 2013 m. data]
4. D. Baronas (2013, b), „Knyga, kuri išliks: Gedimino Vaitkevičiaus *Vilniaus įkūrimas*“, in: *Knygų aidai*, 2013, nr. 1, p. 22–25. (ISSN 2029-7238) Recenzija knygai: G. Vaitkevičius, *Vilniaus įkūrimas*, Vilnius, 2010, pp. 126 (ISBN 978-609-8039-06-1)
5. D. Baronas (2014), Christians in late pagan, and pagans in early Christian Lithuania: fourteenth–fifteenth centuries, *Lithuanian Historical Studies*, 2014, vol. 19, p. 51–81. ISSN 1392-2343. –
http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1260/Lithuanian%20historical%20studies%2019_51-81.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. D. Baronas (2016, a), „Italų pėdsakai Lietuvoje XVI a. antroje pusėje: integracijos būdai ir eigai“, in: *Lietuva–Italija: Šimtmečių ryšiai*, sudarytoja D. Mitrulevičiūtė, Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2016, p. 274–288 (ISBN 978-609-8061-46-8).
7. D. Baronas (2016, b), „Katalikiškojo pamaldumo raiška Vilniuje XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje“, *Bažnyčios istorijos studijos*, 2016, t. 8, p. 9–46 (ISSN 1392-0502).
8. D. Baronas (2016, c), šaltinio publikacija: „Bazilijonų redakcijos Trijų Vilniaus kankinių kankinystės aprašymas iš metropolito Leono Kiškos rankraščio“, in: *Bažnyčios istorijos studijos*, 2016, t. 8, p. 193–205 (ISSN 1392-0502).
9. Gimžauskas E. (2013), Vilniečių nuostatos ir Vilniaus politinio lietuviškumo klausimas 1918 m. lapkričio – gruodžio mėn., *Lietuvos istorijos metraštis*. 2012, t. 2, Vilnius, 2013, p. 83 – 108. ISSN 0202-3342. http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1081/LIM%202012-2_83_108.pdf?sequence=1&isAllowed=y
10. E. Gimžauskas (2014), Vilniaus politinio lietuviškumo klausimas 1919 m. sausį, *Lietuvos istorijos metraštis*. 2013, 2., Vilnius, 2014, p. 143 – 171. ISSN 0202-3342. <http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1053/LIM%202013->

[2_143_171.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#)

11. E. Gimžauskas (2015, a), Institutions for the Administration of Vilnius at the Beginning of the German Occupation during the First World War, *Lithuanian historical studies*. 2014, Vilnius, 2015, vol. 19, p. 135 – 174. ISSN 1392-2343.

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1263/Lithuanian%20historical%20studies%2019_135-174.pdf?sequence=1&isAllowed=y

12. E. Gimžauskas (2015, b), Administracja Wilna na początku okupacji niemieckiej w okresie I wojny światowej, *Wojna i ludzie. Społeczne aspekty I wojny światowej w Europie Wschodniej*, pod red. D. Michaluk, Ciechanowiec, 2015 (faktiškai – 2016), s. 137 – 152, ISBN 978-83-62374-02-1

13. S. Grybkauskas (2015), Buvęs Vilniaus miesto LKP komiteto pirmasis sekretorius F. Bieliauskas: „Draugai užsimanė mane sumaišyti su purvu“, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2014–2, Vilnius, 2015, p. 199–209.

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1298/LIM%202014-2_199-209.pdf?sequence=1&isAllowed=y

14. Grybkauskas S.(2016), Vilniaus valdymas sovietmečiu ir miesto LKP pirmųjų sekretorių politinis statusas, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2015.1, Vilnius, 2016, p. 115-137. ISSN 0202-3342

<http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/2733/5%20S.%20Grybkauskas%20Vilniaus%20Ovaldymas%20sovietmeciu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

15. V. Jogėla (2015), The Old Jewish Cemetery in the Nineteenth and Twentieth Centuries, *Lituanus*, 2015, vol. 61, no 4, p. 76-93. ISSN 0024-5089

16. R. Jonaitis (2012, a), Orthodox Churches in the territory of „Civitas Rutenica“, Vilnius. Localization problem. *Archaeologia Baltica*, T. 16. 2012. P. 110-128. ISSN 1392-5520

17. R. Jonaitis (2012, b), Расскопки на территории “Civitas Rutenica”. Продолжение исследования, *Археология и история Пскова и Псковской земли*, 57. 2012. P. 232-235. ISBN 978-5-94375-124-0

18. Jonaitis R. (2013), Исследования на территории „Civitas Rutenica“ в 2011 г. Проверка теорий, *Археология и история Пскова и Псковской земли*, 58. 2013, с. 380-383. ISBN 978-5-94375-124-0

19. R. Jonaitis (2014), Исследования на территории “Civitas Rutenica” в Вильнюсе в 2012 г. (Не)ожиданные открытия, *Археология и история Пскова и Псковской земли. Семинар имени академика В. В. Седова: Материалы 59-ого заседания*. Вып. 29. М.: ИА РАН; СПб: Нестор-История, 2014, с. 343-348. ISSN 2304-0076 ISBN 978-5-4469-02992-7

20. R. Jonaitis (2015), Мода в Вильнюсе в конце XIII – начале XV в. по данным могильника на улице Бокшто, *Археология и история Пскова и Псковской земли*. 60, Pskovas, 2015, p. 385-390. ISSN 2304-0076

21. R. Jonaitis (2016), Палеодемография Русского конца Вильнюса в конце 13 – начале 15 в., *Археология и история Пскова и Псковской земли*. 61, Pskovas, 2016. ISSN 2304-0076

22. I. Kaplūnaitė (2012), Католический пригород в Вильнюсе в XIV–XV вв. по данным

- археологии, *Археология и история Пскова и Псковской земли*, 57. 2012. Р. 235-238. ISBN 978-5-94375-124-0
23. Kaplūnaitė I. (2013, a), От миссии францисканцев до католического района, *Археология и история Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье*. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 147-160. ISBN 978-9955-847-71-7
24. Kaplūnaitė I. (2013, b), Археологические исследования «Немецкого города» в Вильнюсе, *Археология и история Пскова и Псковской земли*, 58, 2013, с. 384-388. ISBN 978-5-94375-124-0
25. I. Kaplūnaitė (2014), Мусор в повседневной жизни жителей католического района Вильнюса в 15 – 16 вв., *Археология и история Пскова и Псковской земли. Семинар имени академика В. В. Седова: Материалы 59-ого заседания. Вып. 29*. М.: ИА РАН; СПб: Нестор-История, 2014, с. 349-356. ISSN 2304-0076 ISBN 978-5-4469-02992-7
26. I. Kaplūnaitė (2015), Реализация 3Д сканирования в археологии на примере бытовой керамики Католического района Вильнюса, *Археология и история Пскова и Псковской земли*. 60. Pskovas, 2015, p. 391-394. ISSN 2304-0076
27. I. Kaplūnaitė (2016), Локализация торговых мест Вильнюса в четырнадцатом-шестнадцатом веках, *Археология и история Пскова и Псковской земли*. 61, Pskovas, 2016. ISSN 2304-0076
28. Katilius A. (2013), Vilniaus vienuolynai XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2013, t. 37, p. 131–170. ISSN 1392-0502
<http://www.lkma.lt/site/archive/metraštis/t.%2037/LKMA%20Metraštis%2037.pdf>
29. A. Katilius (2014), Vilniaus miesto vienuolynai ir Rusijos imperijos vykdoma politika XVIII a. pabaigoje – XIX a., *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 38, 2014, p. 43–85. ISSN 1392-0502
<http://www.lkma.lt/site/archive/metraštis/LKMA%20Metraštis%2038.pdf>
30. A. Katilius (2016, a), Vilniaus miesto katalikų parapijų tinklas XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje, *LKMA metraštis*, t. 39, Vilnius, 2016, p. 99–112. ISSN 1392-0502
http://www.lkma.lt/site/archive/metraštis/LKMA_Metraštis_39.pdf
31. A. Katilius (2016, b), Dvasininkai Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos veikloje, *Kova dėl istorijos: Vilniaus senienų muziejus (1815–1915)*, Vilnius, 2016, p. 263–279. ISBN 978-609-8039-76-4
32. Meilus E. (2013), Jono Kazimiero Vazos laikų Vilnius (1648-1668), *Chronicon Palatii Magnorum Ducum Lithuaniae*, T. II, sudarytojas G. Striška, Vilnius, 2012, ISSN 2029-8943, p. 205-210. (faktiškai išleista 2013 m.)
33. E. Meilus (2014, a), 1 – 2 = – 1? (Atsakymas į Aivo Ragauskio „Diskusiją“), *Istorijos šaltinių tyrimai*, T. 5, sud. A. Dubonis, Vilnius: LII leidykla, 2014, p. 267-278 ISSN 2029-0705
34. E. Meilus (2014, b), Įvadas J.I. Kraševskio knygai *Vilnius, nuo jo pradžios iki 1750 m.*, T. I, Vilnius: „Mintis“, 2014, p. 5-20. ISBN 978-5-417-01083-5, ISBN 978-5-417-01084-2
35. E. Meilus (2016), Апыбрайža apie trijų sostinių (Vilniaus, Varšuvos ir Krokuvos) likimus „Tvano“ metu“, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos atodangos, prof. M. Jučo 90-

mečio jubiliejui skirtas mokslinių straipsnių rinkinys, sudarytojai V. Dolinskas, R. Petrauskas, E. Rimša, Vilnius: Nacionalinis muziejus LDK Valdovų rūmai, 2016, ISSN 2351-7107, ISBN 978-609-8061-41-3, p. 430-440

36. V. Petronis (2015), Religinės bendruomenės ir jų santykiai Vilniaus mieste (XIX amžiaus 5-6 dešimtmečiais), *Lietuvos istorijos metraštis 2014/2*. Vilnius, 2015, p. 155-174. ISSN 0202-3342

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1296/LIM%202014-2_155-174.pdf?sequence=1&isAllowed=y

37. V. Petronis (2016), Vilnius ir vilniečiai: miesto ir jo bendruomenių kaitos bruožai XIX a. antrosios pusės oficialiojoje spaudoje, *Lietuvos istorijos metraštis 2016/1*. Vilnius, 2016, p. 21-48; ISSN 0202-3342.

38. V. Pugačiauskas (2015, a), Vilniaus amatininkų cechų „biurokratija“: struktūra, funkcijos, tradicijos, *Lietuvos istorijos metraštis 2014/1*, Vilnius, 2015, p. 47-66. ISSN 0202-3342

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1279/LIM%202014-1_47-66.pdf?sequence=1&isAllowed=y

39. V. Pugačiauskas, S. Sarcevičius, O. Valionienė (2015, b), A reconstruction of the paleorelief of Vilnius, crooked city by interdisciplinary methods, *Lithuanian historical studies 19*, 2014, Vilnius, 2015, p. 1-50. ISSN 1392-2343.

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1259/Lithuanian%20historical%20studies%2019_1-50.pdf?sequence=1&isAllowed=y

40. V. Pugačiauskas (2015, c), Vilniaus miestiečių luomas XIX a. I pusėje: žydų integracijos atvejais, *Kintančios Lietuvos visuomenė: struktūros, veikėjai, idėjos*, Vilnius, 2015, p. 282-293;

41. V. Pugačiauskas (2016), Jonas Boretis XIX a. pradžios Vilniuje: profesinė raiška ir asmeninis gyvenimas, *Lietuva-Italija: šimtmečių ryšiai*, Vilnius, 2016, p. 481-487, ISBN 978-609-8061-46-8.

42. Rowell S.C. (2013), The Role of charitable activity in the formation of Vilnius society in the 14- mid-16 centuries, *Lithuanian Historical Studies 17*, 2013, pp. 39-69. ISSN 1392-2343

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1120/Lithuanian%20historical%20studies%2017_39-69.pdf?sequence=1&isAllowed=y

43. S. Rowell (2014), Whatever kind of pagan the bearer might be, the letter is valid. A Sketch of Catholic-Orthodox Relations in the late-mediaeval Grand Duchy of Lithuania, *Lithuanian Historical Studies*, Vol. 18, 2014, pp.47-65. ISSN 1392-2343

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1095/Lithuanian%20historical%20studies%2018_47-65.pdf?sequence=1&isAllowed=y

44. S. Sarcevičius, D. Michelevičius (2012, a), Šiuolaikinių geofizikinių, geologinių ir kartografinių metodų taikymas Vilniaus Kreivosios pilies beiėškant, *Geologijos akiračiai*, 2012, Vilnius, nr.1(85), ISBN 1392-0006, p.7-14;

45. S. Sarcevičius (2012, b), Lukiškių priemiesčio rytinė dalis iki XVII a. vid. archeologijos duomenimis, *Miestų praeitis*, 3. [Elektroninė laikmena] ISSN 2029-4220

<http://www.istorija.lt/html/mts/mp3/index.htm>

46. S. Sarcevičius (2012, c), Stalo kalno paleoreljefo tyrimai Vilniuje, *Miestų praeitis*, 3.

47. S. Sarcevičius, L. Kvizikevičius, A. Čivilytė (2012, d), A Vilnius Pipe Kiln., *Archaeological investigations in independent Lithuania*, Vilnius, 2012, p.324-327;
48. Sarcevičius S., Valionienė O. (2013), „Палеорельеф вильнюсского „*Curvum castrum*“ («Кривого замка»), *Археология и история Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 109-146. ISBN 978-5-94375-124-0
49. Saulius Sarcevičius, Ričardas Taraškevičius (2015), Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios plytos – nuo jų ženklinių iki geocheminių sąsajų. *Archaeologia Litwana*, Nr. 16., V, 2015, p. 49 - 66.
50. G. Sliesoriūnas (2014), Rec.: David Frick, *Kith, Kin, and Neighbors: Communities and Confessions in Seventeenth-Century Wilno*, Ithaca and London: Cornell University Press, 2013, 529 p. – XVII amžiaus Vilniaus ir vilniečių paveikslas, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013, nr. 1, Vilnius, 2014, p. 167-173 (ISSN 0202-3342)
http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1041/LIM%202013-1_167_173.pdf?sequence=1&isAllowed=y
51. G. Sliesoriūnas (2015, a), Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausiasis Tribunolas Vilniuje XVII ir XVIII amžių sandūroje – politinės kovos arena, *XVIII amžiaus studijos*, t. 2: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Valstybė. Kultūra. Edukacija*, sud. R. Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 250–275 (ISBN 978-9955-847-94-6; ISSN 2351-6968);
52. G. Sliesoriūnas (2015, b), The Swedish Occupation of Vilnius and Eastern Day Battle, *Great Northern War Compendium*, vol. 1, ed. Stephen L. King, Jr., St. Louis, Missouri 63141: THGC Publishing, a division of The Historical Game Company, LLC, 2015, p. 149–158 (ISBN: 978-0-9964557-0-1 (v.1); ISBN: 978-0-9964557-7-0 (set));
53. G. Sliesoriūnas (2016), Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės 1700 m. Iždo Tribunolas Vilniuje – politinių grupuočių susidūrimų arena, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos atodangos*. Profesoriaus Mečislavo Jučo 90-mečio jubiliejui skirtas mokslinių straipsnių rinkinys, sud. V. Dolinskas, R. Petrauskas, E. Rimša, Vilnius: NM LDK Valdovų rūmai, 2016, p. 451-465; ISSN 2351-7107; ISBN 978-609-8061-41-3
54. V. Stravinskienė (2013, a), Ethnic-demographic changes in the data of the city Vilnius (1920–1939), *Lithuanian Historical Studies*, 2012, Vol. 17, 2013, pp. 117– 138. ISSN 1392-2343
http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1123/Lithuanian%20historical%20studies%2017_125-146.pdf?sequence=1&isAllowed=y
55. V. Stravinskienė (2013, b), Stosunki międzyetniczne w Wilnie w latach 1920–1939, *Biuletyn Historii Pogranicza*, 2013, Nr. 13, s. 85–100. ISSN 1641-0033
56. V. Stravinskienė (2013, c), Migraciniai procesai ir Vilniaus m. etninė-demografinė padėtis: XX a. 3-4 dešimtmečiai, *Oikos*, 2013, Nr. 2, p. 17–29, ISSN 1822-5152.
57. V. Stravinskienė (2014), Vilniaus miesto gyventojai: 1920–1939 metai, *Sostinė kaip tapatumo simbolis: Vilnius ir Kaunas tarpukario kultūroje* : [straipsnių rinkinys] / [sudarytojos

Alma Lapinskienė, Viktorija Šeina]. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014, p. 41-52. ISBN 978-609-425-142-9;

58. V. Stravinskienė (2015, a), Lietuviškos mokyklos Vilniuje: 1920–1939 m., *Istorija*, 2015, t. 99, Nr. 33, p. 34–51, ISSN 1392-0456.

59. V. Stravinskienė (2016), Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas Vilniaus krašte (1939–1940 m.), *Lietuvos istorijos metraštis 2016.1*, Vilnius, 2016, p. 71–89, ISSN 0202-3342;

60. V. Stravinskienė (2015, b), The territorial expansion of Vilnius: plans and their realisation (1916–1940), *Lithuanian Historical Studies*, 2015, Nr. 20, pp. 127–150, Vilnius, 2016, ISSN 1392-2343;

61. A. Urbanavičius (2012), Sezoniniai Vilniaus naujųjų miestiečių skaičiaus svyravimai 1661–1795 m., *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos kraštovaizdis*, Vilnius: LII leidykla, 2012, p. 177–193. ISBN 978-9955-847-59-5

62. G. Vaitkevičius (2012), 14-17 a. Vilniaus buitinės keramikos talpų sistema, *Miestų praeitis*, 3. [Elektroninė laikmena] ISSN 2029-4220 <http://www.istorija.lt/html/mts/mp3/index.htm>

63. G. Vaitkevičius (2013), Вильнюс от поселения до королевского города, *Археология и история Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье*. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 81-100. ISBN 978-5-94375-124-0

64. R. Taraškevičius, A. Bliujienė, B. Karmaza, A. Merkevičius, R. Nemickienė, G. Rackevičius, S. Sarcevičius, R. Stakienienė, D. Strazdas, S. Širvydaitė, G. Vaitkevičius, R. Zinkutė (2013), Geocheminiai tyrimų metodai archeologijoje – taikymo galimybės, *Metodai Lietuvos archeologijoje*. Vilniaus universiteto leidykla, V., 2013, ISBN 978-609-459-278-2, p. 249-304

65. A. Baubiniene, R. Morkūnaitė, D. Bauža, G. Vaitkevičius, R. Petrošius (2014), Aspects and methods in reconstructing the medieval terrain and deposits in Vilnius // *Quaternary International*, 11/2014, <http://dx.doi.org/10.1016/j.quaint.2014.09.068> ISSN 1040-6182

66. O. Valionienė (2015), Lietuvos miestų sakralinės erdvės struktūra Viduramžiais ir Naujaisiais laikais, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2014/2. Vilnius, 2015, p. 5-34. ISSN 0202-3342.

http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/1291/LIM%202014-2_5-34.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Elektroninis išteklis: „1672, 1674-1676 m. keistinių metų Vilniaus miesto pajamų ir išlaidų knygos“ (386 psl.)

<http://talpykla.istorija.lt/bitstream/handle/99999/2467/Saltiniai%201%20Vilniaus%20m.%20pajamu%20ir%20islaidu%20kn..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Parengti darbai:

Monografijos:

G. Vaitkevičius, „Vilniaus buitinės keramikos morfologija“ (pirminis variantas). Monografiją leis Lietuvos Nacionalinis muziejus 2017 m.

V. Pugačiauskas, „Vilniaus amatininkų cechai XIX a.: korporacinės organizacijos veiklos formos ir kolektyvinė biografija“ (pirminis variantas)

Straipsniai:

1. D. Baronas, „Italians in Lithuania in the Second Half of the Sixteenth Century: Integration and Assimilation“;

2. D. Baronas, „Vilniaus amatininkų katalikų pamaldumo bruožai XVI a. pabaigoje“;

3. E. Gimžauskas, „Виленское самоуправление и немецкая оккупационная администрация в 1916 г.: трансформация в контексте „большой политики“ и геополитики“ (*Białoruskie Zeszyty Historyczne*, Białystok, 2017, Nr. 47);

4. R. Jonaitis, „Головные венчики как индикатор миграционного пути в 13-14 вв. через Киев в Литву“ (*Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі*. Kijevas, 2016-2017);

5. R. Jonaitis, „Об одной составляющей настольных игр. К постановке проблемы“ (*Археология и история Пскова и Псковской земли*. 62, Pskovas, 2017. ISSN 2304-0076)

6. R. Jonaitis, „Stačiatikiškoji christianizacija Vilniuje XIII – XIV a. kapinyno Bokšto g. 6 duomenimis“ (*Miestų praeitis*. 4);

7. I. Kaplūnaitė, „Роль Немецкого города в Вильнюсе во второй половине четырнадцатого века“ (*Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі*. Kijevas, 2016-2017);

8. I. Kaplūnaitė, „Исследования на улице Майронё девятнадцать. Отражение ремёсел и торговли в Вильнюсе в девятнадцатом – начале двадцатого веков“ (*Археология и история Пскова и Псковской земли*. 62. Pskovas, 2017, ISSN 2304-0076);

9. I. Kaplūnaitė, R. Jonaitis, G. Motuzaitė-Matuzevičiūtė, „Presenting the multi-ethnic Vilnius heritage to the public: case study from the excavations in Bokštas Street“ (*Interarchaeologia*, 5. BASE. Riga, 2016-2017);

10. I. Kaplūnaitė, R. Jonaitis, „Panašūs ar skirtingi? Dvi krikščioniškos bendruomenės pagoniškame Vilniuje“ (*Acta Historica Universitatis Klaipedensis*. Klaipėda, 2016-2017)

11. I. Kaplūnaitė, „Katalikiška Vilniaus erdvė XIV a.“ (*Miestų praeitis* 4. Pakeistas planuotas pavadinimas „Katalikiškoji christianizacija Vilniuje XIII-XIV a.“);

12. A. Katilius, „Bažnytinės procesijos Vilniaus mieste XX a. pradžioje“ (LKMA metraštis);

13. Z. Medišauskienė, „Vilniaus draugijų tinklo struktūra 1900-1914 m.“ (*Miestų tyrimai*, 4).

14. S. Rowell, „Vilniaus miestas ir vyskupija. Vilniaus šv. Jonų parapijos istorija ir jos šaltiniai, 1387-1579 m.“;

15. S. Rowell, Katedrų imitacija, ar parapijų fundacijų apsauga: kam XVI a. steigti mansių vyskupystėse (Soter. Religijos mokslo žurnalas);

16. S. Rowell, *Fiat de speciali gratia*: Vilniaus vyskupijos katalikų dievobaimingumo raida pagal Šv. Penitenciarijos (suplikų) duomenis, 1387–1502 m.
17. С. Сарцявичюс, „Методы идентификации продукции кирпичников средневекового Вильнюса по примеру костёла Св. Николая“ (*Ukraina Lithuanica: studij z istorii Velikogo kniazivstva Litovskogo*);
18. G. Sliesoriūnas, „Vilniaus seimelis XVII ir XVIII a. sandūroje“ (*Lietuvos istorijos metraštis*);
19. G. Sliesoriūnas, „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės respublikonų suvažiavimai Vilniuje XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje“ (*XVIII amžiaus studijos*);
20. V. Stravinskienė, „Wspólnoty narodowo-wyznaniowe w międzywojennym Wilnie“ (straipsnių rinkinys „Wileńska prowincja kościelna w latach 1925–1992“. Rinkinys pasirodys 2017 m.)
21. V. Stravinskienė, Władza sowiecka i archiwa Wilna: trudny okres (1939–1941, 1944–1945), (*Archiwa Polski i Europy: wspólne dziedzictwo – różne doświadczenia*, straipsnių rinkinys pasirodys 2017 m. vasario–kovo mėn.)
22. O. Valionienė, „Pirmosios Vilniaus šventyklos tyrimų problema“ (*Lietuvos istorijos metraštis*).

5. REZULTATŲ SKLAIDA

Pateikiamas vykdant Programą naudotų jos rezultatų viešinimo ir populiarinimo priemonių sąrašas (tai, kas nepateikta dalyje „Publikuoti mokslinių tyrimų rezultatai“). Pateikiami tikslūs sklaidos priemonių bibliografiniai ar kitokie duomenys (pvz., konferencijos pavadinimas, pobūdis – tarptautinė, Lietuvos, mokslinė, populiarinimo ar kt. – vieta, laikas, dalyvių skaičius ir kt.).

Surengta programos tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, Lietuvos istorijos institutas, 2016 m. spalio 27-28 d. Perskaityti 23 pranešimai.

<http://www.istorija.lt/wp-content/uploads/2016/10/Konferencijos-programa-spalio-26-27-1.pdf>

Programos dalyvių perskaityti pranešimai konferencijose:

Tarptautinėse užsienyje:

1. D. Baronas, 2013 m. balandžio 11–13 d., Marburgas (Vokietija), tarptautinė mokslinė konferencija: „Herder-Alumni-Tagung 2013. Kaleidoskop aktueller Studien und Projekte zur Ostmitteleuropaforschung“, pranešimas: „Das Orthodoxe Vilnius: Die Entstehung und Entwicklung der Heiliggeistbruderschaft, 1584–1633“. Skaitytas 2013-04-11.

2. D. Baronas, 2015 m. kovo 20–21 d., Londonas, UCL School of Slavonic and East European Studies (SSEES), tarptautinė konferencija “Microhistories: Social and Cultural Relations in the Grand Duchy of Lithuania (1387–1795)”, pranešimas: “Italians in Lithuania in the Second Half of the Sixteenth Century: Integration and Assimilation”;

3. E. Gimžauskas, 2015 m. birželio 18 – 19 d., Ciechanowiec (Lenkija), tarptautinė konferencija „Wojna i Ludzie. Społeczne aspekty I wojny światowej w Europie Wschodniej“, pranešimas

„Администрация города Вильно в начале германской оккупации в годы Первой мировой войны“;

4. R. Jonaitis, 2012 m. balandžio 17 – 19 d., Pskovas, tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, žodinis pranešimas „Исследования на “Civitas Rutenica” в 2011 г. Проверка теорий“;

5. R. Jonaitis, 2012 m. gegužės 18 d., Sankt Peterburgas, tarptautinis seminaras „Новейшие археологические исследования в Вильнюсе и Санкт-Петербурге“, žodinis pranešimas „Civitas Rutenica в Вильнюсе. Случайность или закономерность?“;

6. R. Jonaitis, 2013 m. balandžio 9 – 11 d. Pskovas, tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas: „Исследования на территории “Civitas Rutenica” в Вильнюсе в 2012 г. (Не)ождаемые открытия“;

7. R. Jonaitis, 2014 m. balandžio 22 – 24 d., Pskovas, tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas „Мода в Вильнюсе в конце 13 в. – начале 15 в. по данным могильника на улице Бокшто“;

8. Jonaitis R., 2015 m. balandžio 14 – 16 d., Pskovas (Rusija), tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas „Палеодемография Русского конца Вильнюса в конце 13 – начале 15 в.“;

9. Jonaitis R., 2015 m. rugsėjo 16 – 19 d., Podolės Kamenecas (Ukraina), tarptautinė konferencija „Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі“, pranešimas „Головные венчики как индикатор миграционного пути в 13-14 вв. через Киев в Литву“ (tyrimų Vilniuje, Bokšto gatvėje, pagrindu);

10. R. Jonaitis, 2016 m. balandžio 19 – 21 d., Pskovas (Rusija), tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas „Об одной составляющей настольных игр. К постановке проблемы“;

11. I. Kaplūnaitė, 2012 m. balandžio 17 – 19 d. Pskovas, tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, , žodinis pranešimas „Археологические исследования «Немецкого города» в Вильнюсе“;

12. I. Kaplūnaitė, 2012 m. gegužės 18 d., Sankt Peterburgas, tarptautinis seminaras „Новейшие археологические исследования в Вильнюсе и Санкт-Петербурге“, žodinis pranešimas „Католики в раннем Вильнюсе“;

13. I. Kaplūnaitė, 2013 m. balandžio 9 – 11 d., Pskovas, tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas „Мусор в повседневной жизни жителей католического района Вильнюса в 15 – 16 вв.“;

14. I. Kaplūnaitė, 2014 m. balandžio 22 – 24 d., Pskovas, tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas „Реализация 3Д сканирования в археологии на примере бытовой керамики католического района Вильнюса“;

15. I. Kaplūnaitė, 2015 m. balandžio 14 – 16 d., Pskovas (Rusija), tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas „Локализация торговых мест Вильнюса в четырнадцатом-шестнадцатом веках“;

16. I. Kaplūnaitė, 2015 m. rugsėjo 16 – 19 d., Podolės Kamenecas (Ukraina), tarptautinė konferencija „Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі“, pranešimas „Роль Немецкого города в Вильнюсе во второй половине четырнадцатого века“;

17. I. Kaplūnaitė, R. Jonaitis, G. Motuzaitė-Matuzevičiūtė-Keen, 2015 m. spalio 23 – 25 d., Liepenė (Latvija), tarptautinis Baltijos archeologijos (BASE) seminaras „Public archaeology: The interplay of past and present in the global contemporary world“, pranešimas „Presenting the multi-ethnic Vilnius heritage to the public: case study from the excavations in Bokštas Street“;

18. I. Kaplūnaitė, 2016 m. balandžio 19 – 21 d., Pskovas (Rusija), tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“, pranešimas „Исследования на улице Майронё девятнадцать. Отражение ремёсел и торговли в Вильнюсе в девятнадцатом – начале двадцатого веков“;

19. I. Kaplūnaitė, R. Jonaitis, 2016 m. lapkričio 17 – 18 d., Sankt Peterburgas (Rusija), tarptautinis seminaras „Археология и История Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье“, pranešimas „Многокультурный Вильнюс. Сосуществование двух христианских конфессий на раннем этапе развития города“;

20. Sarcevičius S., 2015 09 16 – 19, Podolės Kamenecas (Ukraina), IV tarptautinė konferencija „Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі“, pranešimas „*Методи ідентифікації продукції кирпичників середньовікового Вільнюса по прикладу костёла Св. Николая*“;

21. S. Sarcevičius, R. Taraškevičius, 2016 01 28 - 2016 01 29 d., Ryga, Latvijos universitetas, 1 - asis tarptautinis interdisciplinarinis simpoziumas "Clays and Ceramics", stendinis pranešimas „Wall bricks of Vilnius as relevant object of interdisciplinary investigations“;

22. J. Juškevičiūtė, R. Nabažaitė, S. Sarcevičius, 2016 09 29 – 2016 09 30, Lenkija, Varšuva, Varšuvos Universitetas, tarptautinė 12 - oji mokslinė – praktinė konferencija „Criminalistics and Forensic Expertology: science, studies, practice“, pranešimas „First Lithuanian steps into applying Dactyloscopy in Archeology“;

23. V. Stravinskienė, 2015 m. spalio 18–21 d., Balstogė (Lenkija), tarptautinė konferencija „Od Vixdum Poloniae unitas do Totus tuus Polaniae populus. Wileńska prowincja kościelna w latach 1925–1992“, pranešimas „Wspólnoty narodowo-wyznaniowe w międzywojennym Wilnie“;

24. V. Stravinskienė, 2015 m. rugsėjo 16–17 d., Varšuva (Lenkija), tarptautinė konferencija „Archiwa Polski i Europy: wspólne dziedzictwo – różne doświadczenia“, pranešimas „Władza sowiecka i archiwa Wilna: trudny okres (1939–1941, 1944–1945)“;

25. A. Urbanavičius, 2012 m. spalio 11–12 d., Ryga, Latvijos universitetas, tarptautinė mokslinė konferencija „Urban History in the Baltic: Theoretical Aspects and Current Research“, pranešimas „Explorations in the Social Economic History of a City: A Case of the New Citizens of Vilnius (17th–18th Centuries)“; <http://hsozkult.geschichte.hu->

26. A. Urbanavičius (su bendraautoriais), 2013 m. rugpjūčio mėn., Rijodeženeiras, Brazilija, tarptautinė konferencija „8th World Congress on Mummy Studies“, pranešimas „The Lithuanian Mummy Project: an investigation of the human remains found in the Dominican Church of the Holy Spirit, Vilnius“;

27. G. Vaitkevičius, 2012 m. gegužės 18 d., Sankt Peterburgas, Rusija, tarptautinis seminaras "Новейшие археологические исследования в Вильнюсе и Санкт- Петербурге", žodinis pranešimas „Vilnius – valstybės kūrimo įrankis“;

28. G. Vaitkevičius, 2012, Ukrainos MA organizuota konferencija Podolės Kamenecse „Україна і велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.“, pranešimas, „Возникновение Вильнюса“;

29. G. Vaitkevičius, 2013 m. lapkričio 21-22 d., Lodzė, Lenkijos MA organizuota konferencija „Bron zwierciadlem epoki“, pranešimas „Struktura obronna Krzywego grodu w Wilnie“;

30. G. Vaitkevičius, 2014 m. spalio 24-25 d., Ostrogas (Ukraina), konferencija „Волинь у військово-політичній історії центрально-східної Європи (до 500-річчя битви під Оршею)“, pranešimas „Криве місто: формування Вільнюса як міського поселення“;

31. G. Vaitkevičius, 2015.12.07, Poltava (Ukraina), plenarinis pranešimas seminare „Šiuolaikiniai archeologinės keramikos fiksavimo metodai (Vilniaus keramikos pavyzdžiu)“;

32. G. Vaitkevičius, 2015.09.16-19, Kamenec-Podilskas (Ukraina), IV tarptautinė konferencija „Ukraina ir LDK 14-18 a.“, pranešimas „Gediminaičių pėdsakas Podolėje“;

33. G. Vaitkevičius, 2015.12.07, Poltava (Ukraina), plenarinis pranešimas seminare „Šiuolaikiniai archeologinės keramikos fiksavimo metodai“;

34. G. Vaitkevičius, 2016. 06. 13-17, Praha, simpoziumas WMCAUS (World multidisciplinary civil engineering-architecture-urban planing), pranešimas „The natural conditions of Vilnius city (Lithuania) and historical development“;

35. G. Vaitkevičius, 2016. 11. 17-18, Sankt Peterburgas, tarptautinis seminaras „Археология и История Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье“, pranešimas „Морфология керамики Вильнюса в 13-17 вв.“;

36. Valionienė O., 2015 09 16-19 d., Podolės Kamenecas (Ukraina), IV tarptautinė mokslinė konferencija „Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі“, pranešimas „Развитие пространственной структуры Вильнюса во второй половине XIII – первой половине XVI вв.“.

Tarptautinėse Lietuvoje:

37. D. Baronas, 2012 m. spalio 11–12 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Petras Skarga SJ ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra. 1612–2012. X Jurgio Lebedžio skaitymai“, pranešimas: „Didaktinis Petro Skargos požiūris į rusėnus“;

38. D. Baronas, 2014 m. gegužės 14–16 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuva–Italija: šimtmečių ryšiai“, pranešimas: „Italų pėdsakai Lietuvoje XVI a. antroje pusėje: integracijos būdai, eiga ir galimas balansas“ (skaitytas 2014-05-15);

39. D. Baronas, 2016 m. spalio 27–28 d., Vilnius, Lietuvos istorijos institutas, tarptautinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „Vilniaus katalikų pamaldumas XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje“;
40. E. Gimžauskas, 2016 m. spalio 27–28 d., Vilnius, Lietuvos istorijos institutas, tarptautinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „Vilniaus administravimas 1915 – 1916 m. tautinio klausimo kontekste“;
41. R. Jonaitis, 2016 m. spalio 27 – 28 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „Iš stalo žaidimų istorijos: piramidės formos vaikštukai Lietuvoje“;
42. I. Kaplūnaitė, 2016 m. spalio 27 – 28 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „Šiukšlių kultūra XIV – XVII a. Vilniuje“;
43. A. Katilius, 2016 m. spalio 27 – 28 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „Bažnytinės procesijos Vilniaus mieste XIX a. viduryje–XX a. pradžioje“;
44. E. Meilus, 2016 10 12, Vilnius, LDK valdovų rūmai, tarptautinė mokslinė konferencija „Abiejų Tautų sostinių katedros. Krokuvos ir Vilniaus vyskupiškos bažnyčios“, pranešimas „Kuklūs šaltinių duomenys apie Vilniaus katedrą maskvėnų okupacijos metais (1655-1661)“;
45. E. Meilus, 2016 10 27, Vilnius, Lietuvos istorijos institutas, tarptautinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „1655-1656 m. vilniečių pabėgėliai Prūsijoje“;
46. R. Miknys, D. Mačiulis, A. Nikžentaitis, pranešimas „Vilniaus okupacija” – vienos iš lietuvių atminties vietos genezė ir jos transformacijos XX-XXI amžiuje“ seminare „Atminties kultūrų dialogas ULB (Ukraina, Lietuva, Baltarusija) erdvėse“, organizatoriai - Lietuvos istorijos institutas kartu su Vilniaus bei Varšuvos universitetų Istorijos fakultetais, Lenkijos istorijos muziejumi, Lenkų ir Goethe institutais Vilniuje. Vilnius-Warszawa, 2012. (Varšuva, Vilnius);
47. V. Petronis, 2016 m. spalio 27 – 28 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „Linkėjimai ateičiai: XIX a. vilniečio testamentas dvidešimt ketvirtojo amžiaus Vilniui ir jo gyventojams“;
48. V. Pugačiauskas, 2014 m. gegužės 14-16 d., Vilnius, tarptautinė konferencija „Lietuva-Italija: šimtmečių ryšiai“, pranešimas „Jonas (Giovanni) Boretti XIX a. pradžios Vilniuje: profesinė raiška ir asmeninis gyvenimas“;
49. V. Pugačiauskas, 2014 m. spalio 8-9 d., Vilnius, tarptautinė konferencijoje „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI–XIX a.“, pranešimas „Vilniaus cechų amatininkai XIX a. realijose“;
50. S. Sarcevičius, R. Taraškevičius, 2016 08 31 – 2016 09 04 d, Vilnius, tarptautinis 22 – asis Europos archeologų kongresas (EAA), stendinis pranešimas „Possibilities to interpret of Vilnius old wall bricks using geochemical research method“;

51. G. Sliesoriūnas, 2016 m. spalio 27 – 28 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „1701 m. Lietuvos respublikonų suvažiavimai Vilniuje“;

52. V. Stravinskienė, 2016 m. spalio 27 – 28 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „1939–1940 m. Vilniuje: Lietuvos Respublikos pilietybės problema“;

53. A. Urbanavičius, 2012 m. rugsėjo 27–28 d., tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII amžiuje: miestai ir miesteliai“, Kaunas, Vytauto Didžiojo universitetas, pranešimas „Vilniaus naujieji miestiečiai kilę iš LDK miestelių 1661–1795 m.“; <http://www.istorija.lt/html/doc/konferencija.pdf>

54. G. Vaitkevičius, 2016 m. spalio 27 – 28 d., Vilnius, tarptautinė mokslinė konferencija „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos“, pranešimas „Paviršinių nuogulų istoriniai aspektai Vilniaus senamiestyje“;

Nacionalinėse:

55. D. Baronas, 2012 m. rugsėjo 14 d., Vilnius, konferencija „Vilniaus katedra: objektas ir pasakojimas“ (Europos paveldo dienos 2012: Genius loci. Vietos dvasia), pranešimas: „Perkūno šventykla Vilniuje: senų mitų ir naujų mokslinių tyrimų nedermė“; <http://www.bpmuziejus.lt/index.php?menu=1&sub=163&width=1440&height=900>

56. R. Jonaitis, 2016 m. gruodžio 7 d., Vilnius, Žaislų muziejus, nacionalinė konferencija „Antroji žaislų muziejaus konferencija“, pranešimas „Nauji duomenys iš stalo žaidimų istorijos“;

57. E. Meilus, 2013.05.25, Vilnius, Šv. Jokūbo ir Pilypo dominikonų bažnyčia, konferencija „Lukiškių Dievo Motinos atvaizdas: kontekstai ir pamaldumai“, pranešimas „Vilniaus Lukiškės XVII a. karų laikotarpiu. Karo padariniai ir trofėjai“;

58. E. Meilus, 2013.09.28, Šiauliai, III-as Lietuvos istorikų suvažiavimas, pranešimas „Vilniaus miestiečių atmintys 1655-1661 m. okupacijos metais“;

59. V. Pugačiauskas, 2012 m. kovo 29 d., Vilnius, Lietuvos Nacionalinis muziejus, konferencija „Vilnius: tarp tikrovės ir vizijų“, pranešimas „XIX a. kariniai įtvirtinimai Trijų Kryžių kalne: ardomojo poveikio paieškos“;

60. S. Sarcevičius, O. Valionienė, 2012 m. kovo 29 d., Vilnius, Lietuvos Nacionalinis muziejus, konferencija „Vilnius: tarp tikrovės ir vizijų“, pranešimas „Šv. Onos ir Šv. Barbaros bažnyčios tyrimai“; http://www.lnm.lt/files/renginiai/msal/2012_arch_konf_programa.pdf

61. Sarcevičius S., Valionienė O., Michelevičius D., 2015 05 21 d., Vilnius, Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcija, konferencija „Naujausi archeologiniai tyrinėjimai Vilniaus pilių teritorijoje ir greta jos“, pranešimas „Vilnia ir Vilniaus pilys – senvagės lokalizavimo problemos“;

62. G. Sliesoriūnas, 2013 m. rugsėjo 26-29 d., Šiauliai, Lietuvos istorikų suvažiavimas, pranešimas „LDK Vyriausieji Tribunolai Vilniuje XVII ir XVIII a. sandūroje – politinės kovos arena“.

63. V. Stravinskienė, 2012-04-03, Vilnius, Vilniaus m. istorijos mokytojų konferencija,

pranešimas „Migruojantis Vilnius: miesto gyventojai XX a. 2-oje pusėje“;

64. V. Stravinskienė, 2013 m. gruodžio 5 d., Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, konferencija „Vilnius ir Kaunas lietuvių kultūroje (1918–1940): tapatumo raiška“, pranešimas „Vilniaus miesto gyventojai 1920–1939 m.“;

65. V. Stravinskienė, 2014 m. lapkričio 19–20 d., Vilnius, nacionalinė konferencija „Kari ir taikos. Kultūros patirtys nuo Pirmojo pasaulinio karo iki Berlyno sienos griuvimo“, pranešimas „Tarp karų: Vilniaus m. gyventojai 1915–1947 m.“;

66. G. Vaitkevičius, 2012 m. kovo 29 d., Vilnius, Lietuvos Nacionalinis muziejus, konferencija „Vilnius: tarp tikrovės ir vizijų“, pranešimas „Istorinės Šventaragio legendos šaknys“;

Populiarinio veikla:

Paskaitų ciklas „Vilniaus skaitymai. 2014“:

1. „Vilnius nepriklausomoje Lietuvoje: atgavimas ir valdymo problemos 1939–1940 m.“ (dr. Artūras Svarauskas, 2014.09.23)
2. „Tarpukario Vilniaus gyventojai“ (dr. Vitalija Stravinskienė, 2014.10.14)
3. „Stačiatikiškoji Vilniaus christianizacija XIII-XIV a.“ (dr. Rytis Jonaitis, 2014.10.28)
4. „Katalikai pagoniškame Vilniuje XIV a.“ (Irma Kaplūnaitė, 2014.11.11)
5. „Vilniaus miesto pradžia“ (Oksana Valionienė, 2014.11.25)
6. „Vilnius Tvano metu (1655-1661 m.)“ (dr. doc. Elmantas Meilus, 2014.12.09)

Paskaitų ciklas „Vilniaus skaitymai. 2015“:

1. „Įvadas į Vilniaus amatų istoriją“ (Agnius Urbanavičius, 2015.01.13)
2. „Kokias valstybės sostinės funkcijas išsaugojo Vilnius XVII-XVIII amžiuje?“ (Gintautas Sliesoriūnas, 2015.01.27)
3. „Amatininkų cechai XIX a. Vilniuje: viduramžių tradicijos agonija“ (Virgilijus Pugačiauskas, 2015.02.10.)
4. „XIX a. I-osios pusės kariniai įtvirtinimai Vilniaus centre: paskirtis, statyba, eksploatacija“ (Virgilijus Pugačiauskas, 2015.02.24)
5. „Lietuvių kalba Vilniaus mokyklose XX a. pradžioje“ (Olga Mastianica, 2015.03.10.)
6. „Vilniečių draugijinis gyvenimas XX a. pradžioje“ (Zita Medišauskienė, 2015. 03.24)
7. „Kova už Vilnių („Vilniaus sapnai“)“ (Dangiras Mačiulis, 2015. 04.07.)
8. „Vilniaus erdvės raida iki XVI a. vidurio“ (Oksana Valionienė, 2015. 04.21.)
9. „Vilniaus plytininkai, arba ką gali pasakyti plyta“ (Saulius Sarcevičius, 2015. 05.05.)
10. „Vilniaus posesijų raida XVII-XVIII a.“ (M. Klovas, E. Meilus, O. Valionienė, 2015. 05.19.)
11. „Kur dingio Vilniaus Perkūno šventykla ir ar įmanoma ją (vėl) surasti?“ (Darius Baronas, 2015. 06.02.)

Paskaitos Vilniaus savivaldybėje Vilniaus gidų mokymo kursuose:

2013 m. balandžio 22 d. – 25 d. skaitytos paskaitos:

- 1) „Ankstyvasis Vilniaus reljefas (XIII-XIV a.), Kreivosios pilies tyrinėjimų rezultatai ir Kreivojo kalno rekonstrukcija“ (S. Sarcevičius, O. Valionienė)
- 2) „Rusų miestas „Civitas Rutenica“ Vilniuje XIII a. II pusėje – XV a. pradžioje“ (R. Jonaitis)
- 3) „Katalikų rajonas Vilniuje XIV a. – XVI a. pr.“ (I. Kaplūnaitė)

2015.04.20, paskaita apie Vilnių „Tvano“ metu (E. Meilus);

2016.04.25 perskaitytos paskaitos:

- 1., „Didysis“ Vilnius: nuo Pirmojo iki Antrojo pasaulinio karo“ (V. Stravinskienė);
2. Vilnelės vagos kaita ir aplinkinių teritorijų vystymasis (S. Sarcevičius, O. Valionienė).

2013 m rugsėjo 27 d. tarptautiniame mokslo sklaidos renginyje „Tyrėjų naktis“ skaitytos paskaitos:

- 1) „Archeologija+geologija+geofizika = senojo Vilniaus veidas“ (S. Sarcevičius, O Valionienė),
- 2) „Vilniaus nekropolio paslaptys“ (R. Jonaitis ir I. Kaplūnaitė);
- 3) „Kur šinkorka, ten ir kvorta ...“ (G. Vaitkevičius)

Viešos paskaitos:

„Viduramžių miesto sakralinių erdvių struktūra“ (O. Valionienė, 2012.12.13, Lietuvos nacionalinis muziejus)

„Vilniaus demografija 1920–1939 m.“ (V. Stravinskienė, 2014.10.24, Švietimo mainų fondo darbuotojams, Vilnius);

„Nauji duomenys apie Vilniaus Kreivąją pilį ir jos likimą Europos urbanizacijos kontekste“ (O. Valionienė, 2014.02.06, Lietuvos nacionalinis muziejus);

„Šnipiškės XIX amžiuje“ (V. Jogėla, 2015.02.05, Kultūros istorijos vakarai. Lietuvos nacionalinis muziejus);

„Stačiatikiškoji Vilniaus christianizacija XIII-XV amžiuje“ (R. Jonaitis, Vilniaus mokytojų namai, 2015 m.);

„Ankstyvoji Vilniaus christianizacija kapinyno Bokšto gatvėje duomenimis“ (R. Jonaitis, 2015.10.29, Kultūros istorijos vakarai. Lietuvos nacionalinis muziejus);

„Vilniaus priemiesčiai ir turgavietės XIX a. I pusėje“ (V. Pugačiauskas, 2015.12.10, Kultūros istorijos vakarai. Lietuvos nacionalinis muziejus);

„Vilniaus kultūros vertybės: Lenkijos atstovų žvilgsnis į VU biblioteką (1944–1948 m.)“ (V. Stravinskienė, 2015.05.06, M. Mažvydo draugijos susirinkime, VU);

„Tarp Lietuvos ir Lenkijos: Vilniaus kultūros vertybių klausimas 1944–1947 m.“ (V. Stravinskienė, 2015.02.12, MA Vrublevskių biblioteka; transliuota per Lietuvos radijo laidą „Gyvoji istorija“ 2015 m. kovo 20 d.);

„Miestas ir vaikai“ (Z. Medišauskienė, 2016.12.01, Lietuvos nacionalinis muziejus);

„Vilniaus Kreivoji pilis nuo jos atsiradimo iki išnykimo“ (S. Sarcevičius, O. Valionienė, 2016.09. 22, LMA Vrublevskių biblioteka)

„Vilniaus plėtra: nuo Pirmojo iki Antrojo pasaulinio karo“, (V. Stravinskienė, 2016.11.24, Vilniaus Žvėryno gimnazijos mokiniams ir mokytojams)

Mokslo populiarinimo straipsniai:

D. Baronas, Vilniaus auksakalių cecho privilegijos vertimas į lietuvių k.: "Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro privilegija Vilniaus auksakalių cechui, išduota 1495 m. rugpjūčio 23 d.", *Vilniaus sakralinė auksakalystė. Katalogas*, Vilnius: Bažnytinio paveldo muziejus, 2012, p. 15-16. ISBN 978-609-95148-4-0.

O. Valionienė, V. Pugačiauskas, S. Sarcevičius, Kur prasidėjo Vilnius, *Veidas*, 2012 m, Nr.7.

Kaplūnaitė I., Jonaitis R. Interviu žurnalui „Liaudies kultūra“, 2015 m. Nr. 5. Straipsnis „Rusėnų miestas Vilniuje pagal naujausius archeologinius tyrimus“ (parengtas M. Matulevičiaus);

TV ir Radijo laidos:

G. Vaitkevičius dalyvavo V. Savukyno (LRT) laidoje „Istorijos detektyvai“. (2013)

V. Stravinskienė, paskaita apie tarpukario Vilnių per Lietuvos radijo „Santaros“ programą, 2014 m. spalio 14 d.

G. Vaitkevičius, dalyvavo 2 LTV laidose „Istorijos detektyvai“ (2014)

<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/istorijos-detektyvai-jotvingiu-pamoka-kodel-jie-isnyko.d?id=64545494>, taip pat <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/istorijos-detektyvai-paskutine-didziojo-kunigaikscio-algirdo-misle.d?id=64630513>

E. Meilus, Tele 3 laidoje *Vilnius gyvai*, pasakojo apie Žaliojo tilto istoriją iki XIX a., 2015.08.28;

E. Meilus, Žinių radijuje pasakojo apie 1655.08.08 mūšį prie Žaliojo tilto, 2015.08.10;

V. Stravinskienė, pranešimas apie Vilniaus kultūros vertybes per Lietuvos radijo „Santaros“ programą, 2015 m. vasario 24 d.

I. Kaplūnaitė, R. Jonaitis, Interviu apie archeologijos tyrimus Bokšto g. 6 Vilniuje televizijos laidai „Atspindžiai. Paveldo kolekcija“ (laidos autoriai I. Daraškevičiūtė ir A. Kuzmickas, 2016.);

V. Stravinskienė, Paskaitos Lietuvos radijo laidai „Santara“ apie Vilnių ir vilniečius tarpukario metais įrašas (2016).

Kiti renginiai:

S. Sarcevičius, G. Vaitkevičius pagal LII pasirašytą bendradarbiavimo sutartį dalyvavo TV keturių serijų filmo „Vilnia – Vilniaus motina“ kūrime. Filmą kūrė TV Europa. 2012 m.

S. Sarcevičius, O. Valionienė, dalyvavo mokslo populiarinimo projekte "Mokslas ir Tu". Trumpas filmas "Čia buvo Kreivasis miestas. Kodėl jo neatstatė?" <http://mokslasirmenas.lt/mokslas-ir-tu/> 2014 m.

O. Valionienė dalyvavo rengiant parodą „Miesto gamta: pradedant Vilniumi“, Nacionalinė

dailės galerija (paroda rengta 2016 m., atidaryta 2017.02.03).

Planuoti rezultatai: paskelbti ne mažiau kaip 65 straipsnius, parengti kolektyvinę studiją apie Kreivąjį miestą, parengti ir išleisti monografiją „Vilnius maskvėnų okupacijos metu (1655-1661 m.)“; parengti monografijas „Vilniaus amatininkų cechai XIX a.: korporacinės organizacijos veiklos formos ir kolektyvinė biografija“ ir „Šnipiškės XVIII a. pab. – XX a. pr.: raida ir struktūra“; parengti šaltinių rinkinio „XVII a. vid. Maskvos okupacijos Lietuvoje šaltiniai“, T. III ir IV; parengti ir išleisti M. Römerio Dienoraščio du tomus, skirtus 1921-1923 m.; išleisti ne mažiau kaip tris tęstinio leidinio *Miestų praeitis* numerius; parengti antologiją *Vilnius amžininkų akimis*; parengti leidinį *Įdomioji Vilniaus istorija*; parengti ir apginti tris disertacijas.

Pasiekti rezultatai: publikuota kolektyvinė monografija apie Kreivąjį miestą, 2 monografijų pirminiai variantai (viena iš jų neplanuota), 2 monografijos rengiamos (numatoma baigti iki 2018 m.), paskelbti 66 straipsniai ir 22 parengti, parengti ir paskelbti 2 tomai XVII a. vidurio Maskvos okupacijos Lietuvoje šaltinių (T. III, IV), trys tomai M. Römerio Dienoraščio, viena neplanuota šaltinio publikacija „*Acta primae Visitationis diocesis Vilnensis anno Domini 1522 peractae*“, 1 elektroninis šaltinių išteklius, surinkta 200 naujų dokumentų, kurie kitame etape leis parengti naują Vilniaus miesto istorijos šaltinių publikaciją; išleistas 1 tęstinio leidinio tomas; sudaryta ir paskelbta viešai prieigai duomenų bazė („Vilniaus archeologijos atlasas“); sudaryti 2 populiarūs leidiniai – „Vilnius amžininkų akimis“ ir „Įdomioji Vilniaus istorija“. Programos mokslo tyrimo rezultatai paskelbti 1 surengtoje konferencijoje, tarptautinėse ir nacionalinėse konferencijose perskaityti 66 pranešimai (iš jų 36 tarptautinėse konferencijose užsienyje, 18 tarptautinėse konferencijose Lietuvoje, 12 nacionalinėse konferencijose); surengti du viešų paskaitų Vilniaus istorijos temomis ciklai, programos dalyviai perskaitė 35 viešas paskaitas, paskelbė 3 mokslo populiarinimo straipsnius, dalyvavo 9 radijo ir televizijos laidose, dalyvavo kuriant du televizijos filmus apie Vilnių, rengiant parodą. Parengtos ir apgintos trys disertacijos. Kiekybiniai programos kriterijai iš esmės pasiekti, tačiau dėl atrastų naujų šaltinių bei užsienio šalių istoriografijos paskelbtų naujų tyrimų rezultatų nespėta baigti rengti ir publikuoti vienos planuotos monografijos.

Santrumpos:

BN – Biblioteka Narodowa (Tautinė biblioteka, Varšuva)

GGMTI – Geografijos ir geologijos mokslinių tyrimų institutas (buvęs)

LII – Lietuvos istorijos institutas

LKMA – Lietuvių katalikų mokslo akademija

LLTIRRS – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraščių skyrius

LMAVB – Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

LMT – Lietuvos mokslo taryba

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

LCVA- Lietuvos centrinis valstybės archyvas

LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas

NAA – Naujųjų aktų archyvas (Varšuva)

6. PROGRAMOS VYKDYMO REZULTATŲ ĮVERTINIMAS (IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI)

Pateikiamas Programos vykdytojų atliktas Programos rezultatų įvertinimas (įsivertinimas), kuriame aptariama Programos ir vykdytų mokslinių tyrimų reikšmė, kokią

įtaką ir poveikį Programa turi tolesnių mokslinių tyrimų plėtotei, aptariamą Programos indėlis sprendžiant Lietuvos valstybei ir (ar) visuomenei aktualią (-as) problemą(-as) (ūkio, socialinę, kultūros) ar kitokias problemas bei kaip buvo panaudotos Programos viešinimo galimybės, sklaida ir pristatymas visuomenei. Pateikiamos išvados ir apibendrinimai.

Kuriant programą buvo numatyta atlikti tyrimus tų Vilniaus istorijos temų, kurios buvo mažiau tirtos arba visai netyrinėtos ir kurių tyrimui Institutas turėjo parengtus mokslininkus arba tikėjosi parengti. Todėl programos tyrimai koncentravosi ties keliais pagrindiniais temų blokais.

Moksliniu požiūriu nauji ir ypač vertingi rezultatai pasiekti tiriant Vilniaus miesto kūrimosi ir ankstyvąjį jo istorijos periodą, kai gvildentos pamatinės Vilniaus ištakų, atsiradimo bei vystymosi, urbanizacijos plėtros, skirtingų konfesijų atsiradimo, amatų raidos ir profesionalizacijos temos. Plačiai naudojant tarpdisciplininius tyrimus atkurtas ankstyvojo miesto paleoreljefas, turėjęs įtakos pirminės miesto infrastruktūros susiformavimui, taip pat atkurtas pirminis vieno iš dviejų ankstyvojo Vilniaus įtvirtintų branduolių – Kreivosios pilies – reljefas, nustatyta reikšminga pilies įtaka ir jos vaidmuo miesto formavimuisi. Konstatuota, kad Kreivoji pilis kaip archaiškesnis, pagoniškojo laikotarpio darinys nunyko konkurencijoje su Žemutine pilimi. Atskleista ankstyvųjų Vilniaus segmentų (priemiesčių) – „Rusėnų miesto“ ir „Vokiečių miesto“, išaugusių iš nedidelių katalikų ir stačiatikių bendruomenių šalia Žemutinės pilies, raida, jų įtaka miesto plėtrai. Išanalizavus ankstyvojo miesto sakralinių erdvių struktūrą, padarytos išvalgos dėl ankstyvojo Vilniaus erdvinės struktūros kaip sąmoningo planavimo rezultato. Šie tyrimai leido atskleisti iki šiol mažai pažintą ankstyvąjį XIV-XV a. Vilniaus urbanistinę raidą, interpretuoti ją Europos miestų raidos kontekste. Kartu atlikti Vilniaus gyventojų materialinės kultūros, buities, prekybos, amatų vystymosi ir profesionalizacijos, tarpetninių ir tarpkonfesinių santykių, kultūrinių įtakų tyrimai padėjo pagrindus toliau gilintis į vilniečių socialinio gyvenimo aspektus ankstyvuojų Vilniaus raidos periodu.

Pažymėtina, kad ankstyvojo Vilniaus tyrimai atlikti bene pirmą kartą Lietuvos humanitariniuose moksluose taip plačiai taikant tarpdisciplininius tyrimus – jungiant fizinių ir gamtos mokslų metodus. Geologiniai, geofiziniai, kartografiniai metodai plačiai taikyti kuriant Vilniaus pilių bei senamiesčio gamtinio reljefo bei urbanizacijos plėtros rekonstrukcijas, geocheminiai, matematiniai statistiniai, tipologijos metodai - Vilniaus buitinės bei statybinės keramikos tyrimuose. Tai sudarė sąlygas pasiekti kokybiškai naują žinių apie Vilniaus miesto genezę ir ankstyvąjį urbanistinę raidą lygį. Daug dėmesio skirta naujų metodų, kurie padidintų tradicinio archeologijos mokslo masinio šaltinio – keramikos – informatyvumą, kūrimui. Sukurtas naujas metodas, leidžiantis tiksliau ir patikimiau datuoti buitinę keramiką, tuo pačiu ir archeologinius sluoksnius. Tarpdisciplininių tyrimų patirtis jau dabar pritaikoma tolimesniems miesto istorijos tyrimams, aprėpiantiems ir vėlesnius laikotarpius iki XX a. imtinai. Vilniaus kūrimosi ir jo tapsmo miestu tyrimai susilaukė didžiausio visuomenės susidomėjimo, ne kartą įvairiomis formomis buvo pristatomi visuomenei.

Tiek oficialus Vilniaus statusas, tiek jo reikšmė Lietuvos gyvenime atskirais istorijos laikotarpiais kito. Programos tyrimai buvo sukoncentruoti į laikotarpį nuo XVII a. vidurio, kai dėl įvairių istorinių aplinkybių Vilniaus kaip svarbiausio Lietuvos miesto statusui kilo grėsmė. Jau nuo Liublino unijos bendros valstybės politinio gyvenimo centrui persikėlus į Varšuvą, Vilniaus reikšmė LDK politiniam ir visuomeniniam gyvenimui sumenko. Tačiau didžiausią smūgį miestui sudavė XVII a. vidurio Maskvos valstybės kariuomenės okupacija. Programoje atlikti tyrimai įtikinamai parodė, kokį pražūtingą poveikį ekonominiam, socialiniam ir kultūriniam gyvenimui padarė karas, okupacija, dalies Vilniaus gyventojų pasitraukimas į Prūsiją. Nežiūrint vilniečių pastangų ir okupacijos sąlygomis atkurti ūkinį ir visuomeninį

miesto gyvenimą, išsaugoti savivaldos elementus, iki okupacijos buvusio miesto gyvenimo lygio atkurti nei okupacijos sąlygomis, nei po okupacijos nepavyko. Po XVII a. vidurio miestas tik vegetavo. Tačiau jo politinį reikšmingumą, kaip atskleidė programoje atlikti tyrimai, palaikė ne tik tradicija, bet ir tokių institucijų kaip Vyriausiasis Tribunolas bei Iždo Tribunolas veikla. Vilniaus kaip sostinės ir svarbiausio Lietuvos miesto tradicijos nepakirto ir 1795 m. prasidėjusi nauja Rusijos okupacija. Miesto tautinių bendruomenių konkurencija dėl įtakos mieste ir jo „pasisavinimo“ Pirmojo pasaulinio karo metu tą aiškiai parodė. Programoje atlikti tyrimai ne tik pirmą kartą išaiškino Vilniaus miesto administravimo vokiečių okupacijos laikotarpiu ypatumus, bet ir atskleidė priežastis, kodėl lietuviams nepavyko įsitvirtinti Vilniuje ir Lietuvos laikinoji vyriausybė pasitraukė iš Vilniaus į Kauną: lietuviai sugebėjo į savo pusę patraukti ir sąjungininkais padaryti žydus ir baltarusius, bet nepajėgė to padaryti lenkų atveju. Gali pasirodyti paradoksalu, bet sovietinės Lietuvos istorijos periodas Vilniaus kaip Lietuvos sostinės problemą iškelė kitu aspektu – ką reiškė sovietinės respublikos sostinės statusas esant fiktyviam respublikos savarankiškumui. Atlikti tyrimai parodė, kad respublikos sostinės klausimas buvo svarbi sovietinės federacinės valstybės centro ir respublikos tarpusavio santykių sudedamoji dalis. LTSR nomenklatūra buvo suinteresuota pabrėžti išskirtinę Vilniaus kaip sostinės reikšmę, kas atitiko sovietinės „tautų draugystės“ valstybės sąrangą, kaip atsvarą tautų suartėjimo ir susiliejimo strategijai, kurioje sostinės vaidmuo antraeilis. Tačiau Vilniaus vadovai rėmė miesto ekonominę ir socialinę plėtrą, paremtą sąjunginio pavaldumo pramonės dalies didėjimu mieste. Respublikos nomenklatūrai pavyko išspręsti šį prieštaravimą ir politizuoti sostinės Vilniaus, kaip respublikos, kurioje dominuoja viena titulinė tauta, centro reikšmę.

Programoje didelis dėmesys buvo skirtas vilniečių socialinio gyvenimo tyrimams. Svarių rezultatų programa pasiekė tiriant vilniečių religinį gyvenimą, iki šiol daugiausia dėl ideologinių priežasčių bene mažiausiai ištirtą. Koncentruotasi į mažai pažintą katalikybės įsitvirtinimo periodą bei įvairių luomų miestiečių religinį gyvenimą XIV-XVI a. Per katalikų Bažnyčios institucijų veiklą buvo atskleistas Vilniaus vaidmuo Lietuvos krikščionėjimo procese, katalikybės įsitvirtinimas vilniečių bendruomenėje. Gautos naujos vertingos žinios apie katalikiškų institucijų išsiskirtumą miesto gyvenime, katalikybės įsitvirtinimą miestiečių kasdienybėje, įvairių luomų miestiečių religines praktikas ir pamaldumo tradicijas, europietiškujų institucijų ir kasdienybės formų įsitvirtinimą Vilniuje, katalikų religinių praktikų poveikį kitų konfesijų vilniečiams, paliesti tarpkonfesiniai santykiai. Tyrimas atskleidė Vilniaus miesto gyventojų imlumą Europos kultūrinėms tendencijoms, kūrybišką jų interpretavimą. Parengta šaltinio publikacija „Vilniaus vyskupijos vizitacija“ sudarė galimybes tyrėjams toliau plėtoti miestiečių religingumo tyrimus.

Nagrinėjant katalikų Bažnyčios ir katalikų bendruomenės padėtį Vilniuje XIX amžiuje, sustiprėjus prieš šią bažnyčią nukreiptai pasaulietinės valdžios politikai, nustatyta, kiek Rusijos imperinė valdžia savo veiksmais veikė katalikiškų parapijų tinklo kaitą Vilniaus mieste, vienuolynų veiklą ir jų skaičiaus kitimą, katalikų bendruomenės viešąjį religinį gyvenimą. Tyrimas atskleidė, kad civilinės valdžios represijos prieš katalikų Bažnyčią, jos institucijas (vienuolynų ir bažnyčių uždarymas, draudimas statyti naujas ir remontuoti senas bažnyčias) ir katalikų viešąjį religinį gyvenimą iš esmės nepakirto katalikybės pozicijų vilniečių bendruomenėje. Kita vertus, galima spėti, kad būtent represyvi katalikų tikėjimo aplinka ir gynybinė, konservatyvi laikysena galėjo paskatinti etninių ir religinių Vilniaus bendruomenių kultūrinės sąveikos tyrimo atskleistą stiprų ryšį tarp išoriškai manifestuoto tautinio identiteto ir imanentiškai tradicinių, konservatyvių (pagrindė katalikiškų) religinių formų. XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje iš vakarų atėjusi nacionalizmo ideologija buvo integruota į tradicinių religinių bendruomenių struktūras. Nacionalizmas suteikė impulsą jų išorinei transformacijai, bet ne virtimui į modernias visuomenes. Tradicinis religinis pasaulio supratimas, jo interpretacija, gyvenimo būdas ir laikysena tapo taip vadinamo lietuviško (modernaus) nacionalizmo kertiniais akmenimis, kurie pirmiausiai sustiprino ne modernias,

liberalias ar demokratines, bet konservatyvias, hierarchines bendruomeninio (religinio) nacionalizmo formas. Manytina, kad šios tendencijos buvo dar labiau sustiprintos tarpukaryje. Šią išvadą sustiprino Vilniuje XX a. pradžioje veikusių draugijų analizė, atskleidusi religinio faktoriaus svarbą buriant draugijas, kuris arba konkuravo su tautiniu faktoriumi, arba abu jie papildė vienas kitą.

Pabrėžtinai programos indėlis tiriant Vilniaus istorijos 1920-1939 metų atkarpą. Šis laikotarpis keletą dešimtmečių nesulaukė nei Lietuvos istorikų (išskyrus lietuviškąją veiklą Vilniaus krašte), nei didesnio lenkų istorikų dėmesio. Po 1972 m. parengto antrojo Vilniaus istorijos tomo, kuriame tarpukario Vilniaus laikotarpis aprašytas remiantis originaliais autorių tyrimais, reikšmingesnių mokslinių tyrimų nebuvo atliekama. Tuo tarpu paskelbta nemažai atsiminimų, kurie kartu su literatūros kūriniiais kūrė mitologizuotą tarpukario Vilniaus gyvenimo paveikslą. Įgyvendinant programą buvo atlikti nuoseklūs, archyviniais šaltiniais paremti kai kurių Vilniaus socialinio gyvenimo problemų tyrimai. Analizuojant Vilniaus m. demografinę etninę raidą 1920–1939 m. atrasta, kad to meto Vilniaus demografinė plėtra buvo lėta (1939 m. nebuvo pasiektas iki I pas. karo buvęs lygis), pagrindinis demografinės raidos veiksnys – mechaninis prieaugis (migracija), nustatytas bendras miestiečių skaičius 1939 m. Nors patvirtintas lenkiško-žydiško miesto demografinis vaizdas, bet buvo paneigti oficialiuose to meto statistiniuose šaltiniuose ir Lenkijos istoriografijoje įsitvirtinę teiginiai apie mažą lietuvių, baltarusių ir rusų skaičių mieste. Religinės gyventojų sudėties požiūriu Vilnius ir toliau išliko margas. Iš tuo metu Vilniuje veikusių 8 konfesijų, be jokios abejonės, dominuojančią padėtį turėjo katalikai. Mažai reikšmingos konfesijos (karaimai, totoriai, sentikiai) gyveno „aukso“ amžių, kitos (stačiatikiai, judėjai) valdžios buvo griežtai kontroliuojamos. Lenkijos valdžios pastangos homogenizuoti Vilniaus gyventojus lenkų kalbos ir kultūros pagrindu iššaukė nedominavusių etninių grupių (žydų, lietuvių, baltarusių) pasipriešinimą, kurio išraiška buvo tarpetninės įtampos ir konfliktų proveržiai tarp lenkų ir minėtų etninių grupių gyventojų. Nacionalistiškai nusiteikę miesto gyventojai lenkai nevensgė antižydiškų ekscesų. Lenkijos valdžios asimiliacinė politika vykdyta ir per švietimo sistemą. Lenkijos valdžia ribojo privačių etninių mokyklų tinklo didinimą ir plėtė kontroliuojamų valstybinių ne lenkų dėstomąją kalba arba mišrių mokyklų skaičių. 1916–1940 m. vyko intensyvi miesto teritorinė plėtra („didžiojo“ Vilniaus kūrimas, miestas išaugo 2 kartus), parengti miesto urbanistinės plėtros planai, nors didžioji gyventojų dalis gyveno senamiestyje ir aplink jį. Atlikti tyrimai buvo parengti remiantis pirminiais šaltiniais (kai kurie jų panaudoti pirmą kartą), jie paneigė įvairius visuomenėje įsitvirtinusių stereotipus ir patvirtino, kad Vilniaus m. gyvenimas tarpukariu buvo daug sudėtingesnis, jis nebuvo toks idiliškas kaip buvo vaizduojamas Lenkijos autorių darbuose. Tarpukario Vilniaus istorijos tyrimai kėlė ne tik visuomenės susidomėjimą (jie pristatyti įvairiose auditorijose), bet ir valstybinių institucijų, kurioms gali padėti spręsti konkrečius administravimo klausimus (pvz., vilniečių lietuviškosios pilietybės klausimas, paliestas tyrimuose).

Vykdamas programą paliesti ir kai kurie kiti iki šiol mažiau tirti Vilniaus istorijos aspektai. Išnagrinėtas paskutinis vienos iš pagrindinių miesto ūkinio ir socialinio gyvenimo organizavimo formų – cechų – gyvavimo laikotarpis – XIX amžius. Amatininkų cechų, kaip Europoje viduramžiais susiformavusios ir gyvavusios iki XVIII a. profesinės korporatyvios organizacijos gyvavimas Vilniuje tęsėsi per visą XIX a. o tai liudijo apie šio reiškinio specifiškumą. Todėl esmine problema galima įvardyti tai, kaip ši viduramžių klasikinė organizacija sugebėjo prisitaikyti prie sociopolitinių (LDK įjungimas į Rusijos imperijos sudėtį) ir ekonominių (industrinio kapitalizmo plėtra) pokyčių. Tyrimas parodė, kad dauguma Vilniaus miesto pagrindinių gamybininkų, panaikinus monopolines jų sąlygas vietinėje rinkoje, sugebėjo išlikti dėl silpnų pramonės vystymosi tempų ir dėl Rusijos imperijos valdžios palankios ekonominės politikos, kuri sudarė sąlygas gyvuoti šiam gamybiniam

būdui. Senoji Vilniaus cechų vidinė struktūra beveik nesikeitė ir buvo minimaliai pritaikyta prie Rusijos imperijos reglamentuotos cechų vidinės tvarkos ir veiklos principų) išskyrus cechų įjungimą į rusų valdžios biurokratinės valdžios sistemą. Tai apribojo savivaldžios organizacijos raišką. Vilniaus cechų amatininkų – miestiečių luomo reprezentantų visuomeninis reprezentacinis elgesys miesto erdvėje, (dalyvavimas miesto šventės, imperatoriaus ir kitų aukščiausių valstybės pareigūnų sutikimuose ir kituose viešuose renginiuose) ir įprastinės religinės praktikos (cecho altoriaus išlaikymas, dalyvavimas iškilmingos procesijos bažnytinių švenčių metu, laidotuvės, labdara ir t. t.) išliko mažai pakitęs iki pat cechų uždarymo pabaigos. Cechų amatininkų gamybinės ir socialinės organizacijos tyrimas gerokai išplėtė iki tol mažai tyrinėtą tematiką apie XIX a. Vilniaus miesto socio–ekonominius procesus ir jų dinamiką.

Vilniaus cechų gyvenimo tyrimas, kaip ir atliktas Vilniaus kredito organizacijų veiklos apibendrinimas ar surinkta ir susisteminta statistinė medžiaga apie tarpukario Vilniaus ekonominę padėtį suguls į numatomą rengti naują Vilniaus istorijos sintezę. Tam pasitarnaus ir istoriografijoje figūruojančių duomenų apie Vilniaus gyventojų skaičių ir jų sudėtį kritinė analizė, atskleidusi, kad turimi šaltiniai neleidžia gauti patikimų duomenų apie Vilniaus miesto gyventojus XIX a. pirmoje pusėje (kaip ir ankstesniais amžiais), naujos žinios apie tarpukario Vilniaus gyventojų skaičiaus didėjimo šaltinius, vilniečių etnokonfesinę sudėtį.

Vykdamt programą parengtos ir paskelbtos šešios šaltinių publikacijos (*Acta primae Visitationis diocesis Vilnensis anno Domini 1522 peractae. Vilniaus Kapitulos archyvo Liber IIb atkūrimas; XVII a. vidurio Maskvos okupacijos Lietuvoje šaltiniai. T. 3, 4; Mykolas Römeris, Dienoraštis, trys tomai*) praplėtė ne tik Vilniaus, bet ir Lietuvos istorijos problemų tyrimų galimybes, šaltinius, ypač surinktus Rusijos, Vokietijos archyvuose padarė lengvai prieinamus plačiam tyrėjų ratui. Svarbu tai, kad publikuoti ir dokumentai, šiuo metu saugomi užsienio archyvuose, tokiu būdu programa prisidėjo nors ir netiesiogiai grąžinant lituanistinį paveldą. Renkami dokumentai numatomam paskelbti naujam Vilniaus istorijos šaltinių rinkiniui pirmiausia orientuoti į edukacijos poreikius, siekiant atnaujinti ir papildyti švietimo procese naudojamą dokumentinę medžiagą. Ne tik mokslininkams, bet pirmiausia praktikams (miestą tiriantiems archeologams, restauravimo projektų rengėjams) skirta parengta duomenų bazė – Vilniaus archeologijos atlasas.

Programos nesėkme galima laikyti tai, kad dėl objektyvių priežasčių nepavyko parengti istorinės demografijos specialisto. Nors Lietuvoje kai kurie istoriniai demografiniai tyrimai atliekami (archeologinės medžiagos pagrindu, šeimų sudėties XVIII a., žydų gyventojų skaičiaus ir teritorinio pasiskirstymo LDK laikotarpiu), bet tyrėjo, pasirengusio šiuolaikiniais demografijos metodais dirbti su masiniais demografiniais šaltiniais ir atlikti pilnaverčius demografinius tyrimus (apimančius ne tik gyventojų skaičių ir jų pasiskirstymą, bet ir gimstamumo, mirtingumo, tikėtinos gyvenimo trukmės, santuokinio amžiaus ir kt. rodiklius) nėra. Programos seminare pranešimas ir vykusios diskusijos parodė, kad vilniečių demografiniams tyrimams masiniai šaltiniai labai fragmentiškai atsiranda jau XVII a. antroje pusėje, tačiau nuosekliems tyrimams tinkami yra tik XIX a. ir vėlesnių amžių šaltiniai. Tad masinius šaltinius, nors ir palyginti vėlyvus, Vilnius turi. Nuoseklių istorinės demografijos tyrimų poreikį jaučia ir šiuolaikinės Lietuvos demografijos tyrėjai, todėl istorinės demografijos specialisto/ų parengimas lieka ne tik šios programos, bet ir viso Lietuvos istorijos mokslo problema.

Programoje atlikti tyrimai padėjo pagrindus, kartu ir akivaizdžiai parodė, jog būtina intensyvinti Vilniaus miesto socialinės istorijos tyrimus. Būtent ši tyrimų kryptis yra aktualiausia, probleminiu ir teminiu požiūriu labai plati. Santykinai nedidelės programos

dalyvių jėgos kaip ir kitose Lietuvos ir užsienio institucijose atlikti tyrimai dar nesukūrė esminio proveržio šioje srityje, nors padėti pagrindai socialinių miestų istorijos problemų tyrimui. Problemiškas yra ir Vilniaus istorijos sovietinis laikotarpis. Nors sovietologiniai tyrimai Lietuvoje vis populiarėja ir plečiasi, Vilniaus sovietinis laikotarpis gana retai patenka tyrėjų akiratin. Programoje atliktas kai kurių politinių Vilniaus valdymo problemų tyrimas laikytinas tik įžanga į sovietinio Vilniaus laikotarpio tyrimus, kuriems reikia sutelktų didesnės tyrėjų grupės pastangų. Pastebėtina ir tai, kad Vilniaus istorija yra viena iš temų, keliančių didžiausią visuomenės susidomėjimą. Tai skatina ne tik toliau plėsti miesto istorijos mokslinius tyrimus, bet dar daugiau dėmesio skirti jų sklaidai, ypač populiariomis, plačiai auditorijai pritaikytomis formomis. Viešų paskaitų ciklą organizavimo patirtis parodė ne tik visuomenės susidomėjimą (tarp jų vidurinių mokyklų mokytojų ir mokinių), bet ir būtinybę jas organizuojant vienyti, jungti mokslo, studijų ir kultūros institucijų pastangas ir infrastruktūrą.

Konstatuotina, kad nežiūrint kai kurių nebaigtų darbų (nebaigtas rengti monografijas numatoma parengti per artimiausius metus) programa pagrindinius savo tikslus pasiekė ir svarbiausius uždavinius įgyvendino. Per programos įgyvendinimo metus iširtos kai kurios netyrinėtos Vilniaus istorijos problemos, atlikti ypatingai reikšmingi Vilniaus genezės ir ankstyvojo periodo tyrimai, į miesto istorijos tyrimus įtraukti nauji mokslininkai, kurie ir toliau tęs darbą miesto istorijos problematikoje, programos dalyviai svariai prisidėjo prie žinių apie Vilniaus istoriją sklaidos vilniečiams, programos įgyvendinimo metu pasiektas įdirbis, parengti populiarūs leidiniai leis ir toliau aktyviai dalyvauti artėjančio miesto jubiliejaus proga rengiamuose miesto visuomenės švietimo ir informavimo renginiuose.

Pažymėtina, kad per tuos metus, kai buvo vykdoma programa, ir kitose Lietuvos ir užsienio (pirmiausia Lenkijos) mokslo institucijose vyko Vilniaus istorijos tyrimai, šia tema paskelbta reikšmingų darbų (D. Frick, J. Niedźwiedz, T. Kempa, M. Cieśla, И.Герасимова, I. Janicka, U. Pawluczuk, A. Ambrulevičiūtė, V. Terleckas, M. Jackiewicz, I. Tamošiūnienė ir kt.). Pastarieji kartu su Programoje atliktais darbais svariai papildė Vilniaus istorijos žinią ir sukūrė tvarų pagrindą naujai Vilniaus istorijos sintezei parengti, kuri supažindintų plačiąją visuomenę su šiuolaikinį pažinimo ir mokslo lygį atitinkančia Vilniaus istorija ir padėtų nuolat kintančiai ir atsinaujinančiai vilniečių bendruomenei pajusti gyvą ryšį su ilgaamže miesto istorija.

7. PASTABOS APIE PROGRAMOS VYKDYMO EIGĄ

Pateikiamos pastabos (jei tokių yra) dėl Programos vykdymo pasikeitimų, vykdymo problemų ir kt.
2013 m. liepos 17 d. Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-666 Lietuvos istorijos institutui norminių etatų skaičius nuo 35,17 padidintas iki 35,39. Papildomas norminių etatų skaičius buvo pridėtas prie programos „Vilniaus istorija. Tyrimai“, kurios norminių etatų skaičius nuo 11,11 išaugo iki 11,33. Remiantis Ministro įsakymu, programa buvo patikslinta ir teikiama Lietuvos mokslo tarybai ekspertuoti. LMT patikslintai programai pritarė. Panaudojant gautus papildomus 0,22 norminius etatus, į programos vykdymą nuo 2013 m. gruodžio mėn. įtrauktas V. Petronis, kuris programoje dirbo 0,25 etato (skirta norminių etatų lėšų suma nepadengė net ir 0,25 mokslo darbuotojo etato). Jam patvirtinta tyrimo tema „Etninių ir religinių bendruomenių kultūrinė sąveika ir erdvinė sklaida XIX a. – XX a. pradžioje“. 2015 m. spalio mėn. darbą institute paliko V. Jogėla, o G. Vaskela 2016 m. pradžioje nutraukė darbą programoje dėl sveikatos problemų išėjęs į pensiją. Abiem šiems vykdytojams programoje numatyti darbai nebuvo baigti, tačiau pagal individualius susitarimus, tyrimai bus atlikti ir planuoti darbai parašyti. Dėl ligos ir būtinumo pakeisti veiklos pobūdį, buvo iš esmės pakeista

A. Urbanavičiaus tyrimo tema.

Programą vykdančios institucijos vadovas

(parašas)

Rimantas Miknys
(vardas, pavardė)
